

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

การศึกษาคุณลักษณะด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม ที่พึงประสงค์ ของนักเรียน ในสถานศึกษาที่เปิดสอน ช่วงชั้นที่ 1-3 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มหาสารคามเขต 2 ในครั้งนี้ ผู้วิจัยได้ศึกษาแนวคิดทฤษฎีงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและนำเสนอตามลำดับ ดังนี้

1. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา
2. การจัดการศึกษาให้คนไทยมีความรู้คู่คุณธรรมตามรัฐธรรมนูญ
3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา
4. มาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของ สมศ.
5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน
6. ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา
7. แนวทางการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ
8. งานวิจัยภายในประเทศ
9. งานวิจัยต่างประเทศ

1. การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานเพื่อการประกันคุณภาพการศึกษา

1.1 หลักการและแนวคิดการบริหารโดยใช้ผู้เรียนเป็นฐาน

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน (School- Based Management : SBM) เป็นการปฏิวัติการศึกษา (รุ่ง แก้วแดง. 2540 : 8 - 12) ที่มุ่งเน้นการคืนอำนาจการจัดการศึกษาให้สถานศึกษา เพราะการศึกษาเกิดที่โรงเรียน ผู้บริหารควรมีอำนาจการบริหาร อำนาจการจัดการ อำนาจการตัดสินใจและมีอิสระในการจัดการศึกษาร่วมกับชุมชนในทุกเรื่องที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษาให้ประสบความสำเร็จ โดยยึดผู้เรียนเป็นสำคัญโดยให้ความสำคัญแก่ครูและนักเรียน

การกระจายอำนาจให้สถานศึกษามีอิสระในการบริหารจัดการ ผู้บริหารสถานศึกษาและผู้เกี่ยวข้องต่าง ๆ ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทหน้าที่ใหม่หลายประการ พอสรุปได้ดังนี้

1.1.1 สถานศึกษา สถานศึกษาต้องมีพันธะสัญญาต่อผู้เรียนและชุมชน ในเรื่อง การปฏิรูปการเรียนการสอน การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น การสร้างระบบประกันคุณภาพ การศึกษา การตรวจสอบ และการใช้ทรัพยากรให้เกิดประโยชน์สูงสุด

1.1.2 ผู้ปกครองและชุมชน ความผูกพันระหว่างผู้ปกครอง ชุมชน และบุคลากรในสถานศึกษา ในกระบวนการเรียนการสอนเพิ่มมากขึ้น

1.1.3 การบริหารจัดการ การตัดสินใจในการบริหารการศึกษาจะเปลี่ยนไปเป็นรูปขององค์คณะบุคคล แทนการบริหารสถานศึกษาโดยผู้บริหารสถานศึกษา

1.1.4 บุคลากรในสถานศึกษา ต้องได้รับการพัฒนาทักษะให้เป็นมืออาชีพ ผู้บริหารเป็นผู้ส่งเสริมสนับสนุนครู ประสานพลังของครูและชุมชนกลุ่มต่าง ๆ ได้เป็นอย่างดี ครูต้องปรับการเรียนการสอนที่เน้นผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง

1.2 การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับการกระจายอำนาจ (Decentralization)

การบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐานกับการกระจายอำนาจทางการศึกษา นักการศึกษาหลายคนให้ความเห็นว่า เป็นการถ่ายโอนความรับผิดชอบ เกี่ยวกับการวางแผนการบริหารจัดการ การจัดสรรทรัพยากร จากส่วนกลางลงสู่หน่วยงานเครือข่าย ในลักษณะที่มีขอบข่ายความรับผิดชอบทั้งหมดหรือจำกัด ดังนี้

1.2.1 การแยกอำนาจ (Deconcentration) เป็นการถ่ายโอนความรับผิดชอบภาระงาน อำนาจการบริหารเพียงบางส่วน จากส่วนกลางสู่เครือข่ายระดับล่าง

1.2.2 การมอบอำนาจ (Delegation) การแต่งตั้งผู้ทำการแทน เป็นการถ่ายโอนอำนาจเชิงบริหารจัดการในงานเฉพาะกิจที่ไม่ใช่งานประจำ

1.2.3 การถ่ายโอนอำนาจ (Devolution) การแต่งตั้งโดยถือเป็นอำนาจคตกทอด เป็นการสร้างความเข้มแข็งให้แก่หน่วยงานย่อยของรัฐบาล และมอบอำนาจให้ดำเนินการโดยอิสระ

1.2.4 การโอนอำนาจให้เอกชน (Privatization) เป็นการโอนอำนาจความรับผิดชอบให้แก่เอกชนทำงานแทนภาครัฐ

ในภาคการศึกษา การกระจายอำนาจเป็นการถ่ายโอนอำนาจ ซึ่งจะให้ความหมายของการจัดการตนเอง (Self-managing School) โดยถ่ายโอนการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

- 1) ด้านความรู้ (Knowledge) กระจายอำนาจในเรื่องการจัดหลักสูตร การจัดโปรแกรมการเรียน เป้าหมายวัตถุประสงค์ แนวทางการรับนักเรียน
- 2) ด้านเทคโนโลยี (Technology) การกระจายอำนาจเรื่องการจัดกระบวนการเรียนการสอน
- 3) อำนาจหน้าที่ (Power) กระจายอำนาจในเรื่องการบริหารบุคลากร
- 4) ด้านวัสดุ ครุภัณฑ์ (Material) กระจายอำนาจในเรื่องการอำนวยความสะดวก
5. ด้านบุคลากร (People) เป็นการกระจายอำนาจในการใช้ทรัพยากรบุคคล
- 6) ด้านเวลา (Time) กระจายอำนาจในการกำหนดแผนการและการบริหารเวลา
- 7) ด้านการเงิน (Finance) กระจายอำนาจในการจัดสรรงบประมาณ การเก็บค่าเล่าเรียน

1.3 การตัดสินใจ (Decision-Making) ในระดับโรงเรียนเป็นปัจจัยสำคัญของการบริหาร จะต้องคำนึงถึงหลักเกณฑ์ 3 ประการ คือ

1.3.1 ประสิทธิภาพการบริหาร การตัดสินใจจะช่วยให้สถานศึกษาใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างจำกัดได้อย่างมีประสิทธิภาพ

1.3.2 ประสิทธิภาพการจัดการศึกษา การร่วมคิดในเรื่องหลักสูตรจะสนองต่อการเรียนรู้ของนักเรียน

1.3.3 การมีส่วนร่วม การตัดสินใจที่เกิดจากการมีส่วนร่วมจากทุกฝ่าย เพื่อให้เกิดประสิทธิภาพและประสิทธิผลสูงสุด โรงเรียนจะต้องดำเนินการจัดกระบวนการวางแผนอย่างเป็นระบบ ครบวงจรตามขั้นตอน 8 ขั้นตอนคือ

- 1) กำหนดมาตรฐานคุณภาพการศึกษาและตัวชี้วัดคุณภาพของสถานศึกษา
- 2) สสำรวจตนเอง เพื่อค้นพบ จุดเด่นจุดด้อย จุดที่ต้องพัฒนา
- 3) จัดทำแผนคุณภาพ
- 4) ทบทวนและปรับระบบโครงสร้างการบริหารงานของโรงเรียน
- 5) จัดทำมาตรฐานการปฏิบัติงานระดับโรงเรียน

- 6) ปฏิบัติงานตามแผนและโครงสร้าง
- 7) การประเมินตนเองตามสภาพจริง การประเมินภายใน
- 8) จัดทำรายงานผลการดำเนินงานของโรงเรียน (Self- Study Report)

1.4 ความสำเร็จของการบริหารโดยใช้โรงเรียนเป็นฐาน

ตัวชี้วัดความสำเร็จของการใช้โรงเรียนเป็นฐานในการบริหารเห็นได้จากสภาพการบริหารของโรงเรียน 2 ประการ คือ

1.4.1 การยึดหลักการบริหารตนเอง อย่างเป็นระบบ คือ กำหนดมาตรฐาน ตัวชี้วัด ดำรงตนเอง กำหนดเป้าหมาย กำหนดวิธีการดำเนินงาน โดยใช้วงจร เดมิ่ง กำหนดหลักเกณฑ์ในการทำงานของบุคลากร กำหนดวิธีการประเมินผล

1.4.2 การยึดหลักธรรมาภิบาล (Good Governance) โดยยึด หลักนิติธรรม หลักคุณธรรมหลักความโปร่งใส หลักความมีส่วนร่วม หลักความรับผิดชอบ หลักความคุ้มค่า

สรุป การบริหารสถานศึกษาโดยยึดโรงเรียนเป็นฐาน เป็นการกระจายบทบาทการบริหารจัดการมาไว้ที่โรงเรียน เพื่อความคล่องตัว สะดวก และตรงตามความต้องการของชุมชนและสถานศึกษามากที่สุด ซึ่งการบริหารจัดการสถานศึกษา เป็นการระดมความร่วมมือกันของบุคลากรทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ร่วมวางแผนจัดการ ให้เป็นไปด้วยความโปร่งใส ยุติธรรม โดยยึดการบริหารตนเอง และหลักธรรมาภิบาล

2. การจัดการศึกษาให้คนไทยมีความรู้คู่คุณธรรมตามรัฐธรรมนูญ

2.1 ความหมาย คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

คำว่าคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม เป็นคำที่มีผู้นำมาใช้ควบคู่กันอยู่เสมอแม้คำเหล่านี้จะมีความรู้สึกกว่ามีความหมายที่คล้ายคลึงกัน แต่ก็มีบางสิ่งที่จำแนกให้เห็นถึงความแตกต่าง นักวิชาการหลายท่านได้ให้ความหมายของ คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมไว้แตกต่างกันดังนี้ (สุกรี เป้าน้อย. 2539 : 12)

คุณธรรม

วีระ บำรุงรักษ์ (2523 : 131) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม หมายถึง ความรู้สึกนึกคิดที่เป็นกุศล เพราะจิตรู้จักความจริง ความดี และความงาม

พนัส หันนาคินทร์ (2526 : 28) ได้ให้ความหมายของคุณธรรม ไว้ว่า
คุณธรรม คือ ความดีความงามซึ่งเป็นผลมาจากการประพฤติตามจริยธรรม หรือ ค่านิยม

พระเทพวิสุทธิเมธี(พุทธทาสภิกขุ) (2527 : 90) ได้ให้ความหมายว่า คุณธรรม
หมายถึง คุณสมบัติฝ่ายดี โดยส่วนเดียว เป็นที่ตั้งหรือเป็นประโยชน์แก่สันติภาพหรือเป็นสุข
จึงเป็นสิ่งที่ต้องการของมนุษย์ คุณธรรมเป็นสิ่งที่ต้องอบรมโดยเฉพาะเพื่อให้เกิดขึ้นอย่าง
เหมาะสมกับที่เราต้องการ

ยงค์ ชุ่มจิต (2534 : 207) ได้กล่าวไว้ว่า คุณธรรม หมายถึง คุณสมบัติที่เป็น
ความดี ความถูกต้อง ซึ่งมีอยู่ภายในจิตใจของบุคคลซึ่งพร้อมที่จะกระทำกิจกรรมต่างๆอันเป็น
ประโยชน์ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น หรือทั้งตนเองและผู้อื่น

กู๊ด (Good) ได้ให้ความหมายว่า (สุรดี อำนวยศิริกุล. 2534 : 9)

คุณธรรม คือ ความดีงามของลักษณะนิสัย หรือพฤติกรรมที่ได้ทำจนเคยชิน

คุณธรรม คือ คุณภาพของบุคคลที่ได้กระทำตามความคิดและมาตรฐาน
ของสังคม ซึ่งเกี่ยวข้องกับความประพฤติและศีลธรรม

จากค่านิยมดังกล่าวมาพอที่จะสรุปได้ว่า คุณธรรม เป็นเรื่องของจิตใจของบุคคล
และแสดงออกในทางที่ดีงาม จนเคยชิน เป็นที่ต้องการของสังคม ชุมชนและผู้พบเห็น การที่
มีจิตใจดีงามจะส่งผลให้พฤติกรรมหรือการแสดงออกที่ดีงามไปด้วย การฝึกให้เด็กนักเรียน
มีจิตใจที่ ดีงามก็เป็นทางหนึ่งที่จะช่วยให้พฤติกรรมของเด็กนักเรียนเหล่านั้นเป็นไปตาม
ที่สถานศึกษาต้องการได้

จริยธรรม

มีผู้ให้ความหมายของ คำว่า จริยธรรม ไว้ ดังนี้

สงวน สุทธิเลิศอรุณ (2526 : 4) ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือแนวทางความ
ประพฤติ และการปฏิบัติเพื่อให้บรรลุถึงสภาพชีวิตอันทรงคุณค่าน่าพึงประสงค์

กนก จันทร์ขจร (2526 : 8) ให้ความหมายของจริยธรรมไว้ว่า จริยธรรม
หมายถึง การประพฤติธรรม ตามลักษณะของพลเมืองดีที่มีคุณภาพ บุคลิกลักษณะ อุปนิสัย
และพฤติกรรมที่ดี มีศีลธรรมตามความต้องการ และความจำเป็นของประเทศชาติ

สมบัติ มหารส (2528 : 1) กล่าวไว้ว่า จริยธรรม คือ ธรรมที่ควรประพฤติ
ปฏิบัติ หรือ ศีลธรรม

ประกาศรี สี่ห้าไพ (2535 : 36) จริยธรรม (Ethics) มาจากภาษากรีก ว่า Ethos แปลว่า หลักความประพฤติ ลักษณะนิสัย

กรีติ บุญเจือ (2540 : 15 - 16) ให้ความหมายว่า จริยธรรม คือ หลักของความประพฤติ ถ้ากำหนดขึ้นเป็นส่วนหนึ่งของศาสนาเรียกว่า ศีลธรรม

พระเทพวิสุทธิเมธี (พุทธทาสภิกขุ) (2529 : 3) ให้ความหมายว่า จริยธรรม ตรงกับภาษาอังกฤษว่า Morality จริย แปลว่า ควรประพฤติปฏิบัติ

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียร วรรณปก (2533 : บทนำ) ให้ความหมายว่า จริยธรรม หมายถึง หลักคำสอนว่าด้วยความประพฤติเป็นหลักสำหรับให้บุคคลยึดถือในการประพฤติตน

จากความหมายของ จริยธรรมที่ผู้รู้ได้ให้ความหมายไว้ สรุปได้ว่า จริยธรรม เป็นแนวทางในการประพฤติปฏิบัติ ที่ดีที่งาม ในสังคม การปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบเป็นสิ่งที่ยอมรับของชุมชนหรือสังคม โดยเฉพาะผู้ปฏิบัติที่เป็นนักเรียนย่อมเป็นที่รักของผู้พบเห็น นั้นหมายถึงการมีจริยธรรมที่ดีงามของนักเรียน

ความหมายของค่านิยม

ก่อ สวัสดิพานิช (2518 : 46) ให้ความหมายค่านิยมว่า คือ ความคิด พฤติกรรมและสิ่งอื่นที่คนในสังคมหนึ่งเห็นว่ามีคุณค่า จึงยอมรับมาปฏิบัติตาม และห่วงแหนไว้ระยะหนึ่ง ค่านิยมมักเปลี่ยนแปลงไปตามกาลเวลา และตามความเห็นของคนในสังคม

โรคีส (Rokeach, 1968 : 229) ได้ให้ความหมายของค่านิยมไว้ว่า เป็นความเชื่ออย่างหนึ่งซึ่งมีลักษณะค่อนข้างถาวร และเชื่อว่าวิธีปฏิบัติบางอย่างหรือเป้าหมายบางอย่างนั้นเป็นสิ่งที่ตนเองหรือสังคมเห็นสมควรที่จะยึดถือหรือปฏิบัติ มากกว่าวิธีปฏิบัติ หรือเป้าหมายชีวิตอย่างอื่น

วิทย์ วิศทเวทย์ และเสถียร วรรณปก (2531 : 15) ค่านิยมเป็นคำใหม่ที่บัญญัติขึ้นใช้แทนภาษาอังกฤษว่า Value แปลตามตัวอักษรว่า การกำหนดคุณค่า หรือ คุณค่า เป็นเครื่องกำหนด (ค่า = คุณค่า + นิยม = การกำหนด) หมายถึงความเห็น หรือความยึดถือ ประจําใจที่ช่วยตัดสินใจในการเลือกกระทำ หรือไม่กระทำสิ่งใดสิ่งหนึ่ง

จากความหมาย ค่านิยมที่กล่าวมาแล้ว พอสรุปได้ว่า ค่านิยม เป็นการตัดสินใจปฏิบัติที่เหมาะสม ดีงาม และสามารถเปลี่ยนแปลงได้ตามสภาพกาลเวลา ขึ้นอยู่กับเหตุและผลที่เปลี่ยนแปลงไป นั้นหมายความว่า ค่านิยมสามารถที่จะเปลี่ยนแปลงได้ หากมีการโน้มน้าวให้เห็น

คล้ายตามอย่างมีเหตุและผล แล้วจะจดจำไว้เป็นแนวทางในการตัดสินใจจนกว่าจะได้รับ
ประสบการณ์ใหม่เข้ามาแทนที่ที่ดีกว่า

คุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มีความหมายใกล้เคียงกันและ
จำเป็นจะต้องปฏิบัติร่วมกันอย่างต่อเนื่อง จึงมีการนำคำเหล่านี้มาพูดต่อกัน เพื่อให้เกิด
ความหมายที่ครบสมบูรณ์ที่สุด การมีความคิดที่ดี แนวปฏิบัติที่ถูกต้อง จึงเป็นของคู่กัน และ
เป็นสิ่งที่ต้องการของสังคมในปัจจุบัน

ความซื่อสัตย์สุจริต

ราชบัณฑิตยสถาน (2542 : 317, 872) ได้ให้ความหมาย ความซื่อสัตย์ไว้ว่า
หมายถึง การประพฤติตรงและจริงใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกงหลอกลวงผู้อื่น สุจริต คือ
ความประพฤติชอบ ความประพฤติด้วยตั้งใจดี ความประพฤติซื่อตรง

ความซื่อสัตย์สุจริต ถ้ากล่าวรวมกันหมายถึง ความประพฤติดี ประพฤติชอบ
ทั้งทางกายและวาจาใจ ไม่คิดคดทรยศ ไม่คดโกง หลอกลวงผู้อื่น ประพฤติตรงไปตรงมา
ถูกต้องตามทำนองคลองธรรมและกฎหมายของบ้านเมือง

ความซื่อสัตย์สุจริต เป็นคุณธรรมหนึ่งที่ต้องปลูกฝังให้เกิดในทุก ๆ คน
เพราะการอยู่ร่วมกันในสังคม ทุกคนต้องเกี่ยวข้องสัมพันธ์กันทั้งในด้านความเป็นอยู่ และ
การประกอบอาชีพ ถ้าทุกคนมีความซื่อสัตย์สุจริตย่อมจะเกิดสันติสุขในสังคมนั้น
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่รัชกาลปัจจุบันทรงเน้นถึงความซื่อสัตย์สุจริตมาก ดังจะเห็นได้จาก
พระบรมราโชวาทซึ่งพระราชทานแก่ปวงชนชาวไทย 4 ประการ คือ (กรมสามัญศึกษา.
2529 : 22)

1. การรักษาความสัตย์ความจริงใจต่อตนเองที่จะประพฤติปฏิบัติแต่สิ่งที่เป็น
ประโยชน์และเป็นธรรม
2. การรู้จักข่มใจตนเอง ฝึกใจตนเองให้ประพฤติปฏิบัติอยู่ในความสัตย์
ความดีนั้น
3. การอดทนอดกลั้นและอดออม ที่จะไม่ประพฤติล่วงความสัตย์สุจริต
ไม่ว่าจะด้วยเหตุประการใด
4. การรู้จักละวางความชั่วความทุจริต และรู้จักสละประโยชน์ส่วนน้อย
ของตน เพื่อประโยชน์ส่วนใหญ่ของบ้านเมือง

ทวี บุญเกิด (2521 : 49-50) ได้จำแนกความซื่อสัตย์ออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. ความซื่อสัตย์ต่อตนเอง หมายถึง การมีหิริโอตัมปะ รู้จักละอายตนเอง ไม่กล้ากระทำในสิ่งที่เชื่อว่าจะไม่สุจริต แม้ว่าไม่มีใครรู้เห็น เป็นการกระทำตามคำพูด โดยไม่เหลวไหล

2. ความซื่อสัตย์ต่อการทำงาน ได้แก่ การมีความซื่อตรง เทียงธรรม ไม่เอาเปรียบเปรียบผู้อื่นหรือแสวงหาผลประโยชน์โดยมิชอบ

3. ความซื่อสัตย์ต่อเพื่อนฝูงเป็นคุณสมบัติของเพื่อนที่ดีผู้ที่มีความซื่อตรงต่อเพื่อนจะมีความปรารถนาดีต่อเพื่อนไม่คดโกงหรือคิดคดทรยศ หักหลังเพื่อน

กัลยา ศรีปาน (2542 : 31) กล่าวว่า ผู้ที่มีความซื่อสัตย์สุจริต ย่อมเป็นที่เชื่อถือของคนทั่วไป และสามารถทำงานร่วมกับผู้อื่นได้ ใครๆก็อยากคบด้วย ไม่ว่าจะไปอยู่ที่ใดก็จะมีความมองอาจ กล่าวคือ กล่าวทำอย่างเปิดเผย

พฤติกรรมของผู้มีความซื่อสัตย์สุจริต

1. พูดความจริง
2. เก็บของตกได้ส่งคืนเจ้าของ
3. ยอมรับผิดเมื่อทำผิด
4. ไม่หยิบของของผู้อื่นก่อนได้รับอนุญาต
5. ไม่ลอกการบ้านหรือให้เพื่อนลอกการบ้าน
6. ตรงต่อเวลา
7. ไม่ประพฤติตนเป็นคนหน้าไหว้หลังหลอก
8. ไม่ทุจริตในการสอบ
9. คืนเงินส่วนที่แม่ค้าทอนเกินมา
10. ปฏิบัติตามข้อตกลงหรือสัญญา
11. ไม่ถือเอาของของผู้อื่นมาเป็นของตน
12. ไม่หลอกลวงผู้อื่น
13. ไม่นื้อ โกงและฉ้อราษฎร์บังหลวง
14. ไม่ปลอมแปลงเอกสาร
15. รักษาความยุติธรรม

16. การเลี้ยงชีพในทางสุจริต

17. ไม่นอกใจคนรัก

สรุปได้ว่า ความซื่อสัตย์สุจริต หมายความว่า การปฏิบัติที่ตรงไปตรงมา โดยเจตนา บริสุทธิ์ ไม่ว่าจะในที่ลับและที่แจ้ง ทั้งทางกาย วาจาและใจ

ความเมตตากรุณา

พจนานุกรมพุทธศาสตร์ (มหาจุฬาลงกรณ์ราชวิทยาลัย. 2518 : 92) ได้ให้ความหมายของคำว่าเมตตา กรุณาไว้ว่า

เมตตา คือ ความรักใคร่ปรารถนาจะให้ผู้อื่นเป็นสุข มีจิตอันแผ่ไมตรี และประโยชน์แก่มนุษย์สัตว์ทั้งหน้า กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยให้พ้นทุกข์ ใฝ่ใจในอันจะปลดเปลื้องบำบัดความทุกข์ยาก และเดือนร้อนของปวงสัตว์

กรมการศาสนา (2523 : 373) ได้ให้ความหมายของความเมตตากรุณาไว้ว่า เมตตา แปลว่า ความรักใคร่ปรารถนาดีที่จะให้ผู้อื่นมีความสุขความเจริญ หรือได้รับความสำเร็จสมประสงค์ เมตตาที่แผ่ไปภายในขอบเขตที่จำกัดในวงแคบ เช่น บิดามารดามีเมตตาต่อบุตรธิดา และครูอาจารย์มีเมตตาต่อศิษย์ เหล่านี้เรียกว่า เมตตาพรหมวิหาร ส่วนเมตตาที่แผ่ไปยังสรรพสัตว์ ในสากลจักรวาล เช่น การแผ่ความรักความปรารถนาดี ไม่ว่าจะของบรรดาสรรพสัตว์ทั้งปวง ผู้เป็นเพื่อนเกิด แก่ เจ็บ ตาย ด้วยทั้งสิ้น จงอย่ามีภัย จงอย่าพยายามปองร้ายซึ่งกันและกันเลย จงบริหารตนให้เป็นสุข รักษาตนให้ปลอดภัย อย่างนี้เรียกว่า เมตตาอัปป์มัญญา คือแผ่ไปไม่มีขอบเขตจำกัด

กรุณา คือ ความสงสารคิดช่วยให้ผู้ที่ได้รับความทุกข์ให้พ้นจากความทุกข์ กล่าวคือ เมื่อเห็นผู้ใดที่กำลังมีความทุกข์ ความเดือนร้อน ก็พยายามหาทางช่วยเหลือบำบัดให้บรรเทาหรือพ้นทุกข์นั้น

สรุปได้ว่า เมตตากรุณา ก็คือ การที่บุคคลมีความปรารถนาที่จะให้บุคคลอื่นได้พ้นจากทุกข์ที่ได้รับ และพยายามช่วยให้บุคคลเหล่านั้นได้หลุดพ้นจากทุกข์ทั้งปวง

ความมีวินัย

พนัส หันนาคินทร์ (2524 : 248) ได้ให้ความหมายของการมีวินัยไว้ว่า หมายถึง การรู้จักปกครองตนเอง การกระทำตามระเบียบข้อบังคับต่างๆ ด้วยความสมัครใจของผู้ปฏิบัติ

พยุงศักดิ์ สเนเทศ (2530 : 31-34) ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัย หมายถึง

การควบคุมความประพฤติปฏิบัติให้ถูกต้อง เหมาะสมกับจรรยาบรรณ ข้อยบังคับ ข้อตกลง กฎหมาย และศีลธรรม ครูพลศึกษาจะต้องปลูกฝังให้นักเรียนตั้งแต่การแต่งกายอย่างเป็นระเบียบถูกต้องตามที่โรงเรียนกำหนดไว้ รักษาความสะอาดของสถานที่เรียน อุปกรณ์และสนามกีฬา เชื้อฟุ้งค้ำั่ง ระเบียบที่ครูกำหนด ปฏิบัติตามกฎกติกาที่เล่น รู้จักเข้าแถว การเดิน การวิ่งเป็นระบบหมู่พวก ใช้วาจาอย่างสุภาพเรียบร้อย ทั้งในสนามและนอกสนามกีฬา รู้จักควบคุมจิตใจของคนให้อยู่ในกรอบที่ค้ำั่งมา ถึงแม้จะได้รับการช่วยจากสิ่งเร้าภายนอกต่าง ๆ นานา

ชม ภูมิภาค (2525 : 135) ได้กล่าวว่า การปลูกฝังความมีระเบียบวินัยต้องให้ได้ทั้งหลักการและการปฏิบัติ โดยมีหลักการเกี่ยวกับความมีระเบียบวินัย ดังนี้

1. ความมีวินัยช่วยให้ประหยัดเวลา และทำให้งานสำเร็จด้วยความเรียบร้อย

2. ผู้มีวินัยในตนเองต้องมีความตรงต่อเวลา และหน้าที่

3. การมีวินัยในตนเองนั้นเป็นสิ่งที่ฝึกฝนได้

4. การมีวินัยทำให้เกิดความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน

5. การขาดระเบียบวินัย ทำให้เป็นผลเสียแก่งานและตนเอง

นอกจากนั้นยังจะต้องมีความรู้ความสามารถในสิ่งต่อไปนี้ คือ รู้จักลักษณะและคุณค่าของความมีระเบียบวินัย ปฏิบัติตนเป็นนิสัยและมีวินัยในตนเอง รู้จักปรับปรุงและแก้ไขนิสัยที่บกพร่องของตนเอง ตลอดจนสามารถบอกประโยชน์ของความมีวินัยได้

จรวพร ธรณินทร์ (2525 : 34-35) ได้กล่าวถึงความมีระเบียบวินัยว่า หมายถึง การเน้นให้รู้จักปฏิบัติตามรูปแบบ มีขั้น มีตอน ฟังความคิดเห็นผู้อื่น การอยู่ในชั้นเรียน การทำความเคารพในการเล่นกีฬา ซึ่งเป็นสื่อเชื่อมโยงให้เคารพกฎหมาย และระเบียบของสังคมต่อไป

ความมีวินัยคือ คุณลักษณะของจิตใจ และพฤติกรรมช่วยให้บุคคลสามารถควบคุมตนเองและปฏิบัติตนตามระเบียบ กฎ กติกาของสังคม เพื่อประโยชน์สุขของตนเองและของส่วนรวม (กรมวิชาการ. 2545 : 12 - 13) พฤติกรรมที่บ่งชี้ถึงความมีวินัย

1. สนใจใฝ่รู้

2. ควบคุมตนเอง

3. รับผิดชอบ

4. มีเหตุผล

5. ขยัน
6. ตรงต่อเวลา
7. เชื่อมั่นในตนเอง
8. อคทน
9. เป็นผู้นำ
10. ความร่วมมือ
11. การรับฟังเคารพความคิดเห็นของผู้อื่น
12. การเคารพสิทธิของผู้อื่น
13. การช่วยเหลือพึ่งพาตนเอง
14. การทำตามข้อตกลง
15. ความเชื่อมั่นในตนเองและผู้อื่น
16. การมีวินัยในการเรียนรู้

ความมีวินัยพอสรุปได้ว่า หมายถึง การประพฤติตนเป็นไปตามระเบียบแบบแผนของสังคม เกิดความพร้อมเพรียงเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน ก่อให้เกิดความสงบเรียบร้อยในสถานศึกษาได้

ความรับผิดชอบ

ความรับผิดชอบ หมายถึง ความรู้สึกสำนึกในจิตใจว่าเมื่อทำอะไร ทำอะไรแล้ว ต้องยอมรับในผลที่เกิดขึ้นทั้งผิดและชอบ มิใช่รับแต่ชอบอย่างเดียวแล้วโยนความผิดไปให้ผู้อื่น และอีกความหมายหนึ่งนั้น หมายถึง เมื่อรู้หน้าที่ที่ตนจะต้องปฏิบัติแล้ว ก็มุ่งมั่นที่จะทำหน้าที่ด้วยความผูกพัน ด้วยความพากเพียร ด้วยความอดทน ด้วยความละเอียดรอบคอบ เพื่อให้ประสบผลสำเร็จตามความมุ่งหมาย ทั้งต้องพยายามที่จะปรับปรุงการปฏิบัติหน้าที่ให้ดียิ่ง ๆ ขึ้นด้วย (สำนักงานคณะกรรมการการประถมศึกษาแห่งชาติ. 2543 : 119)

พฤติกรรมของผู้ที่มีความรับผิดชอบ

1. เอาใจใส่ในการทำงานอย่างมีประสิทธิภาพเพื่อผลของงานนั้น ๆ
2. ซื่อสัตย์ต่อหน้าที่โดยไม่คำนึงถึงประโยชน์ส่วนตัว
3. เคารพต่อระเบียบกฎเกณฑ์ และมีวินัยในตนเอง
4. มีอารมณ์หนักแน่นเมื่อเผชิญกับอุปสรรค
5. รู้จักหน้าที่และกระทำตามหน้าที่เป็นอย่างดี
6. มีความเพียรพยายาม

7. มีความละเอียดรอบคอบ
8. ใช้ความสามารถอย่างเต็มที่
9. ปรับปรุงงานในหน้าที่ให้ดียิ่งขึ้น
10. ตรงต่อเวลา
11. ให้ความร่วมมือช่วยเหลือแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ด้วยความเต็มใจ
12. ยอมรับผลการกระทำของตนเอง

ขอบข่ายการรับผิดชอบ การแสดงออกซึ่งพฤติกรรมความรับผิดชอบ มี 3 ลักษณะ คือ

1. ความรับผิดชอบต่อตัวเอง หมายถึง การที่บุคคลรับผลแห่งวาจาและการกระทำของตนเอง ไม่ว่าผลที่เกิดขึ้นจะเป็นความผิดหรือความชอบ จะสะท้อนให้ตัวเองได้รับประโยชน์หรือได้รับโทษ ไม่โยนความผิดหรือป้ายความผิดให้บุคคลอื่น
 2. ความรับผิดชอบต่องาน หมายถึง เมื่อบุคคลได้รับมอบหมายให้ทำงานอะไรก็ปฏิบัติงานนั้นด้วยความตั้งใจ ด้วยความพากเพียรด้วยความอดทน และด้วยความละเอียดรอบคอบ จนกระทั่งงานนั้นสำเร็จเรียบร้อยทันกำหนดเวลาไม่ทอดทิ้งงาน ไม่เกี่ยงงานไม่ทำไปบ่นไป จนเป็นที่รำคาญของผู้อื่น ไม่ว่าจะงานนั้นจะเป็นงานที่ต้องทำเฉพาะคนเดียว หรืองานที่ทำร่วมกับคนอื่น นับตั้งแต่งานเล็กไปจนถึงงานใหญ่
 3. ความรับผิดชอบต่อสังคม ทุกคนเป็นส่วนหนึ่งของสังคม เริ่มแต่สังคมเล็ก ได้แก่ ครอบครัว ห้องเรียน โรงเรียน สังคมใหญ่ เช่น ชุมชน ประเทศชาติ จึงมีหน้าที่จะต้องปฏิบัติต่อผู้อื่นที่อยู่ร่วมในสังคมเดียวกัน โดยไม่ต้องให้ใครบังคับ และปฏิบัติเป็นนิสัยทั้งต่อหน้าและลับหลังผู้อื่น เพื่อความสงบสุข ความเจริญก้าวหน้า และความมั่นคงของสังคม
- นอกจากนี้ผู้ที่มีความรับผิดชอบจะต้องทราบหน้าที่ของตนเองที่ต้องปฏิบัติมีอะไร และต้องรับผิดชอบมีอะไร ดังเช่น

หน้าที่ต่อครอบครัว

1. เคารพเชื่อฟังคำสั่งสอนของผู้ใหญ่ตามลำดับอาวุโส
2. ช่วยเหลืองานตามความสามารถและโอกาส
3. ประพฤติตนเป็นคนดี
4. ช่วยระวังรักษาทรัพย์
5. ตั้งใจศึกษาเล่าเรียน
6. หน้าที่ต่อเพื่อนนักเรียนและชั้นเรียน

7. รักเพื่อนเหมือนพี่น้อง
8. ช่วยเหลือเพื่อนในทางที่ถูกที่ควร
9. ไม่เอาโรคเอาเปรียบเพื่อน
10. ให้อภัยเพื่อนเมื่อมีความผิดพลาดเกิดขึ้น
11. ใช้ถ้อยคำสุภาพอ่อนหวาน
12. ช่วยกิจการงานของห้องเรียน
13. ประพฤติตนเป็นคนดีมีระเบียบวินัย
14. พยายามสร้างชื่อเสียงให้ชั้นเรียนในทางที่ถูกที่ควร

หน้าที่ต่อโรงเรียน

1. รักษาความสะอาดของโรงเรียน
2. ถนอมรักษาของใช้ของโรงเรียน
3. ไม่ทำลายสมบัติของโรงเรียน
4. ช่วยกิจการงานของโรงเรียน
5. รักษาชื่อเสียงของโรงเรียน
6. สร้างชื่อเสียงเกียรติยศให้แก่โรงเรียน
7. ปฏิบัติตามข้อบังคับของโรงเรียน

หน้าที่ต่อชุมชน

1. รักและภูมิใจในชุมชนของตน
2. เคารพและปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณี ตลอดจนระเบียบข้อบังคับของชุมชน
3. ช่วยเหลือสร้างสรรค์ชุมชนให้น่าอยู่
4. รักษาสาธารณสมบัติของชุมชน
5. ป้องกันรักษาความปลอดภัย สอดส่องดูแลช่วยเหลือเมื่อมีเหตุร้าย
6. รักษาความสามัคคี และเอื้อเฟื้อต่อสมาชิก

หน้าที่ต่อประเทศชาติ

1. ปฏิบัติตนตามกฎหมาย
2. ไม่หลีกเลี่ยงการเสียภาษี
3. ร่วมมือกับเจ้าหน้าที่ในการรักษาความมั่นคงของชาติ
4. ใช้สิทธิแลหน้าที่ในทางที่ถูกที่ควร

5. รักษาสาธารณสมบัติของชาติ

6. รักษาความเป็นไทย ศิลปวัฒนธรรม และความสามัคคีของชาติ

จากที่กล่าวมาข้างต้น พอสรุปได้ว่า ความรับผิดชอบ เป็นสิ่งที่บุคคลพลเมืองดี จะต้องกระทำและรับผิดชอบต่อการกระทำ เพื่อให้ตนเอง ชุมชนและประเทศชาติมีความสุข และพัฒนา รุ่งเรือง

การประหยัด

พจนานุกรมราชบัณฑิตยสถาน (2543 : 11) ได้ให้ความหมายของการประหยัดไว้ว่า หมายถึง การยับยั้ง ระมัดระวัง เช่น ประหยัดปาก ประหยัดคำ ใช้จ่ายแต่พอควรแก่ฐานะ พฤติกรรมที่แสดงออกถึงการประหยัด ได้แก่

1. พยายามจ่ายทรัพย์เท่าที่จำเป็นให้สมควรแก่อัตภาพ
2. การรู้จักกำหนดรายจ่ายให้พอเหมาะพอควรแก่กำลังทรัพย์
3. การรู้จักรวบรวมรายได้อันควรเก็บไว้เป็นทุนสำรอง
4. ทำทรัพย์ที่มีอยู่ให้เจริญงอกงาม
5. บุรณะของเก้ออันควรบูรณะให้กลับใช้ได้ใหม่
6. ใช้จ่ายและถนอมทรัพย์สินให้คงคุณค่าและประโยชน์นาน ๆ
7. รู้จักทำของใช้เองอย่าคิดแต่จะซื้อหรือจ้างงานเขาทำรำไป
8. ไม่ใช้จ่ายอย่างฟุ้งเพื่อให้หมดเปลืองโดยเปล่าประโยชน์
9. ไม่บำรุงบำเรอความสนุกสนานจนเกินไป
10. ขยันหาทรัพย์ใหม่มาเพิ่มเติม

การเสียสละ

การเสียสละหมายถึง การละความเห็นแก่ตัว การให้แก่คนที่ควรให้ด้วยกำลัง ภายกำลังทรัพย์ กำลังสติปัญญา รวมทั้งการรู้จักสละทิ้งอารมณ์ร้ายในตนเองด้วยพฤติกรรมที่แสดงออกถึงการเสียสละด้วยกาย วาจา สติปัญญา กำลังทรัพย์และทางใจ ได้แก่

1. ทางกาย คือ การช่วยเหลือผู้อื่นที่ทำการงานที่ไม่มีโทษ ไม่นิ่งดูเฉย ช่วยงานสาธารณประโยชน์
2. ทางวาจา คือ การช่วยแสดงความเห็นอย่างตรงไปตรงมา ช่วยแก้ปัญหาเดือดร้อนแก่คนที่ไม่ทำผิด ช่วยคิดหาแนวทางที่ถูกที่ชอบ ช่วยเพิ่มพูนความรู้แก่ผู้อื่นตามกำลัง
3. กำลังทรัพย์คือ การแบ่งปันเครื่องอุปโภคบริโภค ให้แก่ผู้ที่ขัดสนผู้ที่สมควร แบ่งปันเงินทอง และสละทรัพย์เพื่อสาธารณกุศล

4. ทางใจ คือ ยินดีเมื่อเห็นผู้อื่นมีความสุข ไม่อาฆาตองแวง ให้อภัยในความผิดพลาด ของผู้อื่นที่สำนึกผิด ไม่นึกสมน้ำหน้าผู้อื่นเมื่อเพื่องงพล้ำ ไม่โลภอยากได้ของ ของผู้อื่นมาเป็นของตน

การจัดการเรียนการสอนคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ เป็นการจัดการเรียนการสอนในเรื่องภายในจิตใจ จิตใจเป็นตัวกำหนดหรือสั่งการให้ร่างกาย ประพฤติปฏิบัติ จิตใจฝ่ายดีก็จะสั่งการให้ร่างกายประพฤติไปในทางที่ดี จิตใจฝ่ายชั่วจะนำ ร่างกายไปในทางที่ไม่ถูกต้องไม่ควร การอบรมจิตใจให้มีจิตใจฝ่ายดีในตัวนักเรียนจึงเป็นสิ่งสำคัญ หากจิตใจดีงามมีมากกว่าจิตใจชั่วร้าย ก็จะทำให้นักเรียนมีพฤติกรรมที่ดีมากกว่าทางที่ไม่ดีได้

2.2 ทฤษฎี แนวคิดที่ใช้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์

ทิสนา แคมณี (2542 : 1-33) ได้ประมวลทฤษฎี หลักการ แนวคิดที่ใช้ในการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยนัยความหมายของคุณธรรม ในความหมาย ของคุณลักษณะหรือสภาวะของมนุษย์ที่เป็นไปในทางที่ถูกต้อง ดีงาม ซึ่งเป็นภาวะนามธรรม อยู่ในจิตใจ ส่วน จริยธรรมเป็นการแสดงออกทางความประพฤติ ซึ่งสะท้อนคุณธรรมภายใน ให้เห็นเป็นรูปธรรม สำหรับค่านิยม นั้นเป็นหลักการ แนวคิดหรือความเชื่อที่บุคคลยึดถือเป็น คุณค่าหรือแนวทางในการตัดสินใจในการดำรงชีวิต หากแนวคิดที่บุคคลยึดถือตรงกันมาก สิ่งนั้นก็จะกลายเป็นค่านิยมของสังคม คำว่าพัฒนา หมายถึง การสร้าง การทำให้ดีขึ้น สมบูรณ์ขึ้น หรือการทำให้เป็นไปตามจุดหมายที่กำหนด การพัฒนาสิ่งใดสิ่งหนึ่งนั้น สามารถทำได้หลายวิธี การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในแง่การอบรมสั่งสอนมีจุดมุ่งหมาย เพื่อช่วยให้ผู้สนใจเห็นแนวคิดแนวทางที่หลากหลาย ซึ่งผู้วิจัยเห็นว่าเป็นเรื่องที่ต้องทำความเข้าใจในแนวคิดและทฤษฎี ต่างๆ ดังนี้

2.2.1 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยการปรับพฤติกรรม

(Behavior Modification) ตามทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำ (Operant Conditioning)

ทฤษฎีการวางเงื่อนไขแบบการกระทำนี้ พัฒนาโดยนักจิตวิทยาชาวอเมริกัน ชื่อสกินเนอร์ (Skinner) ทฤษฎีนี้อธิบายว่า พฤติกรรมของบุคคลที่เป็นผลที่เกิดจากการ ปฏิสัมพันธ์กับสิ่งแวดล้อม พฤติกรรมของบุคคลจะแปรเปลี่ยนไปตามผลที่ได้รับจากการ กระทำที่เกิดขึ้นในสภาพแวดล้อมนั้น ซึ่งผลจากการกระทำนั้นมีอยู่ 2 ประเภท ได้แก่ ผลประเภทเสริมแรง (Reinforcer) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราเพิ่มขึ้น และผลประเภท ถูกลงโทษ (Punisher) ซึ่งทำให้พฤติกรรมนั้นมีอัตราลดลงหรือหมดไป ดังนั้นเราจึงสามารถ

วางเงื่อนไข โดยใช้ตัวเสริมแรงหรือตัวลงโทษเป็นเครื่องมือในการเพิ่มพฤติกรรมที่พึงปรารถนา และลดหรือขจัดพฤติกรรมที่ไม่พึงปรารถนาได้

วิธีการปรับพฤติกรรมมีขั้นตอนหลักๆ ดังต่อไปนี้

1) บังชี้หรือกำหนดพฤติกรรมเป้าหมายให้ชัดเจนมีลักษณะเป็นพฤติกรรมที่สังเกตได้

2) ใช้แรงเสริมที่เหมาะสมและถูกหลักการ

2.1) ใช้ตัวเสริมแรงทางสังคม เช่น การให้คำชมเชย ยกย่อง สนใจ

ให้เกียรติ เป็นต้น

2.2) ให้รางวัลเป็นสิ่งของหรือใช้เบี้ย (Token) แลกกับสิ่งของที่ผู้ปรับ

พฤติกรรมต้องการ

2.3) ให้ทำกิจกรรมที่ชอบ เช่น การอ่านหนังสือการ์ตูน การเล่นเกม

ที่นักเรียนชอบ

3) ติดตามสังเกตการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมของผู้ปรับพฤติกรรมเมื่อมีพฤติกรรมที่ต้องการเกิดขึ้น ควรให้แรงเสริมเป็นครั้งคราว เพื่อให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่ถาวร

2.2.2 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยม โดยการพัฒนาเหตุผลเชิง

จริยธรรม ตามทฤษฎีพัฒนาทางจริยธรรม (Moral Development Theory)

เป็นทฤษฎีพัฒนาการทางจริยธรรมของ เพียเจต์ (Piaget) ซึ่งอธิบายว่าพัฒนาการทางจริยธรรมของมนุษย์เป็นไปตามขั้นตอนและขึ้นอยู่กับวัย โดยแบ่งเป็น 2 ขั้นตอนใหญ่ๆ คือ ขั้นแรก อายุระหว่าง 5-8 ปี เป็นขั้นการยอมรับกฎเกณฑ์จากผู้ที่มิอำนาจเหนือตน (Heteronomous) เช่น บิดา มารดา ครู และเด็กที่โตกว่า เด็กจะปฏิบัติตามเคร่งครัด และเชื่อว่ากฎเกณฑ์เปลี่ยนแปลงไม่ได้ ขั้นที่ 2 เป็นขั้นการยอมรับการเปลี่ยนแปลงตามกฎเกณฑ์ (Autonomous) อายุตั้งแต่ 9 ปี ขึ้นไป เด็กจะเริ่มมีความคิดว่ากฎเกณฑ์คือข้อตกลงระหว่างบุคคล และผู้ที่ใช้กฎเกณฑ์จะต้องร่วมมือและช่วยเหลือซึ่งกันและกัน และกฎเกณฑ์อาจเปลี่ยนแปลงได้ ต่อมา โคลเบอร์ก (Kohlberg) ได้พัฒนาแนวคิดต่อเนื่องจากเพียเจต์ โดยแบ่งพัฒนาการจาก 2 ขั้น (Stages) เป็น 6 ขั้น ดังนี้

ขั้นที่ 1 ขั้นการหลบหลีกการถูกลงโทษ (อายุ 2-7 ปี) คือการตัดสินใจที่จะหลบหลีกไม่ให้ตนเองถูกลงโทษ

ขั้นที่ 2 ขั้นการแสวงหารางวัล (7-10 ปี) คือการตัดสินใจโดยมีความมุ่งหมายที่จะได้ผลตอบแทนที่ตนเองพอใจ หรือต้องการที่อยากจะได้

ขั้นที่ 3 ขั้นทำตามที่ผู้อื่นเห็นชอบ (10-13 ปี) คือการตัดสินใจ
 คล้อยตามความเห็นชอบหรือการจูงใจของคนอื่นโดยเฉพาะเพื่อน

ขั้นที่ 4 ขั้นทำตามหน้าที่ทางสังคม (13-16 ปี) คือการตัดสินใจ
 โดยถือว่าคนมีหน้าที่ที่ต้องทำสิ่งนั้นในฐานะที่ตนเป็นหน่วยหนึ่งของสังคมนั้น และสังคมนั้น
 คาดหมายที่จะทำให้ตนทำหน้าที่ตามกฎเกณฑ์ต่างๆ

ขั้นที่ 5 ขั้นทำตามคำมั่นสัญญา (16 ปีขึ้นไป) คือการตัดสินใจโดย
 เห็นแก่ประโยชน์ของคนหมู่มาก ไม่ทำตนขัดต่อสิทธิอันพึงมีพึงได้ของบุคคลอื่น บุคคลที่มี
 จริยธรรมในขั้นนี้จะสามารถควบคุมบังคับใจตนเองได้

ขั้นที่ 6 ขั้นการยึดอุดมคติสากล (ผู้ใหญ่) คือการตัดสินใจเพื่ออุดมคติ
 อันยิ่งใหญ่ที่เป็นหลักประจำใจของคน บุคคลที่มีจริยธรรมในขั้นนี้นับว่าเป็นผู้มีจริยธรรมใน
 ขั้นสูงสุด

บุคคลแต่ละคนจะมีหรือไม่มีการพัฒนา หรือมีการพัฒนาเร็ว-ช้าต่างกัน เรา
 สามารถวัดระดับจริยธรรมของบุคคลได้โดยดูจากเหตุผลเชิงจริยธรรมที่บุคคลนั้นให้ และเรา
 สามารถส่งเสริมให้บุคคลมีพัฒนาระดับจริยธรรมให้สูงขึ้นกว่าเดิมได้ โดยการเปิดโอกาสให้
 บุคคลเรียนรู้จากการตัดสินใจทางจริยธรรมและอภิปรายร่วมกับผู้อื่น การได้แสดงความคิดเห็น
 และอภิปรายร่วมกับผู้อื่น ทำให้บุคคลที่มีเหตุผลเชิงจริยธรรมต่ำเรียนรู้การใช้เหตุผลเชิง
 จริยธรรมขั้นสูงได้

วิธีการ การสอนหรือการพัฒนาจริยธรรมตามทฤษฎีการพัฒนาการทาง
 จริยธรรมสามารถทำได้หลายวิธี เช่น

1) ระดับการพัฒนาการทางจริยธรรม และขั้นของการใช้เหตุผลเชิง
 จริยธรรมของโคลเบอร์กให้ความเข้าใจว่า เด็กในช่วงอายุต่างๆ จะมีพัฒนาการทางจริยธรรม
 ไปตามลำดับขั้น และเด็กในชั้นเรียนแต่ละคนจะมีขั้นการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมไม่เท่ากัน
 ดังนั้น ครูจึงสอน จริยศึกษาให้เด็กทุกคนเหมือนกันหมดไม่ได้ ครูจำเป็นต้องวิเคราะห์เด็ก
 ก่อนว่าเขามีเหตุผลเชิงจริยธรรมขั้นใด แล้วจึงช่วยให้เขาพัฒนาขึ้นในขั้นสูงอีกขั้นหนึ่ง
 โดยการพยายามจัดประ สบการณ์ทางสังคมให้เหมาะสมกับพัฒนาการนั้น

2) พัฒนาการทางจริยธรรมของบุคคลเกิดขึ้นได้จากการที่ได้มีโอกาส
 ปฏิสัมพันธ์กับผู้อื่น และสภาพแวดล้อม การได้มีปฏิสัมพันธ์ดังกล่าวจะช่วยให้บุคคลเข้าใจ
 ความคิดเห็นของบุคคลอื่นมากขึ้น ซึ่งเขาจะสามารถนำมาใช้ในการพิจารณาเพื่อตัดสินใจใน
 ปัญหาต่างๆ โดยเฉพาะปัญหาเชิงจริยธรรม ดังนั้นการให้เด็กเข้ากลุ่มทางสังคมต่าง ๆ จะช่วย

ให้เด็กได้เรียนรู้บทบาทของตนเองและของผู้อื่น อันจะช่วยให้เขาได้พัฒนาจริยธรรมใน
ขั้นสูงขึ้นไปอย่างรวดเร็ว

3) ครูสามารถกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กให้สูงขึ้นได้
โดยการช่วยให้เด็กได้ฝึกกับปัญหาความขัดแย้งเชิงจริยธรรมบ่อยๆ และฝึกให้เด็กได้วิเคราะห์
อภิปราย ได้แย้งกัน และตัดสินใจโดยพิจารณาความเห็นรวมทั้งกฎเกณฑ์ต่างๆทางสังคมด้วย
เรื่องที่น่าสนใจในการอภิปรายอาจเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในชีวิตประจำวัน หรือเป็นเรื่องที่ครูสมมติ
ขึ้นก็ได้ แต่สถานการณ์ควรเป็นเรื่องที่ใกล้เคียงกับความเป็นจริงของผู้เรียนและเป็นปัญหาที่
สามารถใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมในระดับที่ตรงกับพัฒนาการทางจริยธรรมที่เป็นอยู่ของผู้เรียน
และในระดับที่สูงกว่า การเสนอสถานการณ์ปัญหานั้น อาจใช้สื่อ เช่น ภาพ สไลด์ หรือ
วิดีโอ เป็นต้น ช่วยให้ ผู้เรียนเกิดความเข้าใจในปัญหาชัดเจนขึ้น หรือหากใช้วิธีการแสดง
บทบาท สมมติประกอบก็จะยิ่งช่วยให้ผู้เรียนเกิดความเข้าใจตัวละครและสถานการณ์นั้น ๆ
ลึกซึ้งขึ้น นอกจากนั้นการให้ผู้เรียนแสดงเหตุผลที่ใช้ในการตัดสินใจและอภิปรายร่วมกันนั้น
อาจนำกระบวนการกลุ่มสัมพันธ์ และเทคนิคอภิปรายกลุ่มต่างๆเข้ามาช่วยให้การอภิปราย
มีประสิทธิภาพขึ้น

4) วิธีที่ครูสามารถช่วยกระตุ้นพัฒนาการทางจริยธรรมของเด็กให้
สูงขึ้นได้อีกวิธีหนึ่งคือ การช่วยจัดบรรยากาศในห้องเรียนและในโรงเรียนให้เอื้อต่อการที่เด็ก
จะสามารถแสดงความคิดเห็น อภิปรายโต้แย้งเกี่ยวกับปัญหาขัดแย้งเชิงจริยธรรมกับเพื่อน ๆ
ได้อย่างเปิดเผย บรรยากาศในที่นี้ หมายถึง บรรยากาศของเสรีในการพูด แสดงความคิดเห็น
การได้รับการยอมรับ และความปลอดภัยจากการถูกลงโทษ วิพากษ์วิจารณ์ และการกล่าวหา
ต่าง ๆ

2.2.3 การพัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยม โดยการให้สังเกตตัวแบบตาม ทฤษฎีการเรียนรู้ทางสังคม (Social Cognitive Theory)

ทฤษฎีการเรียนรู้ทางปัญญาเชิงสังคม ที่พัฒนาขึ้นโดยนักจิตวิทยาชาว
แคนาดา ชื่ออัลเบิร์ต แบนดูรา (Albert Bandura) แบนดูรามองกระบวนการเรียนรู้ว่า
เป็นกระบวนการเปลี่ยนแปลงพฤติกรรม แต่ไม่ใช่เพียงเปลี่ยนแปลงพฤติกรรมภายนอกเท่านั้น
กระบวนการเริ่มต้นจากการเปลี่ยนแปลงภายใน โดยไม่ต้องมีการแสดงออก (Acquisition)
แบนดูราเชื่อว่า การเรียนรู้ส่วนใหญ่ของคนเกิดขึ้นจากการสังเกตจากตัวแบบซึ่งจะสามารถ
ถ่ายทอดทั้งความคิดและการแสดงออกไปพร้อมๆกัน และตัวแบบนี้ทำหน้าที่ 3 ลักษณะ
ด้วยกัน คือ อาจทำหน้าที่ส่งเสริมหรือยับยั้งการเกิดพฤติกรรม และช่วยให้พฤติกรรมนั้นคงอยู่

โดยตัวแบบนั้นอาจเป็นบุคคลจริงๆ(Live Model) หรือตัวแบบที่เป็นสัญลักษณ์ (Symbolic Model) ได้แก่ ตัวแบบที่เสนอผ่านสื่อต่างๆ เช่น วิทยุ โทรทัศน์ การ์ตูน หรือ นวนิยาย เป็นต้น การเรียนรู้จากตัวแบบนี้ประกอบไปด้วยกระบวนการ 4 กระบวนการ คือ กระบวนการตั้งใจ (Intentional Processes) กระบวนการเก็บจำ (Retention Processes) กระบวนการกระทำ (Production Processes) และกระบวนการจูงใจ (Motivational Processes) ซึ่งการเรียนรู้ในแต่ละกระบวนการ จะเป็นอย่างไรขึ้นอยู่กับปฏิสัมพันธ์ ระหว่าง ปัจจัยส่วนบุคคล (Personal) ปัจจัยทางสภาพแวดล้อม (Environmental) และปัจจัยทาง พฤติกรรม (Behavioral)

นอกจากแนวคิดเกี่ยวกับการเรียนรู้โดยการสังเกตตัวแบบแล้ว แบนดูรา ได้เสนอแนวคิดสำคัญอีก 2 แนวคิด คือ แนวคิดเกี่ยวกับการกำกับตนเอง (Self -Regulation) ซึ่งเชื่อว่า มนุษย์สามารถที่จะควบคุมการคิด ความรู้สึก และการกระทำของตนเองเพื่อนำ ตัวเองไปสู่จุดมุ่งหมายหรือผลที่ต้องการได้ และแนวคิดเกี่ยวกับการรับรู้ความสามารถของตนเอง(Self- efficacy) ซึ่งเชื่อว่า การรับรู้ความสามารถของตนเองนั้นมีผลต่อการกระทำของ บุคคลผู้รับรู้ตนเองมีความสามารถก็แสดงความสามารถนั้นออกมา

วิธีการ การสอนหรือพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมต่างๆ โดยการสังเกตตัวแบบนั้น ควรดำเนินการเป็น 5 ขั้นตอนดังนี้

- 1) การกระตุ้นให้ผู้เรียนเกิดความใส่ใจและตั้งใจสังเกตตัวแบบ
- 2) การเสนอตัวแบบ ตัวแบบจะต้องมีลักษณะเด่นชัด ไม่สลับซับซ้อนจนเกินไป เป็นตัวแบบที่มีคุณค่ามีประโยชน์ สามารถดึงดูดจิตใจและทำให้ผู้สังเกตเกิดความพอใจ
- 3) การช่วยให้ผู้เรียนเก็บจำตัวแบบนั้น โดยใช้วิธีการต่างๆ เช่น การจัดทำเป็นรหัส หรือโครงสร้างให้จำได้ง่าย การชักซ้อมลักษณะของตัวแบบในความคิด และการชักซ้อมด้วยการกระทำ
- 4) การชักจูงให้ผู้เรียนปฏิบัติโดยการช่วยให้ผู้เรียนเห็นคุณค่า หรือเห็นผลที่น่าพึงพอใจในการปฏิบัติ รวมทั้งการช่วยให้ผู้เรียนได้รับรู้ความสามารถของตนและเรียนรู้วิธีกำกับตนเอง
- 5) การลงมือหรือปฏิบัติโดยช่วยให้ผู้เรียนได้ลงมือทำ สังเกตการกระทำของตนเองให้ผู้เรียนได้ข้อมูลย้อนกลับ และให้ผู้เรียนได้เทียบเคียงการกระทำของตนเองกับตัวแบบในความคิด

2.2.4 บทบาทของโรงเรียนในการพัฒนาจริยธรรมนักเรียน

ในการพัฒนาจริยธรรมในสถานศึกษา ชำเลียง วุฒิจันทร์ (2524 : 77-84)

ได้กล่าวถึงหลักในการจัดจริยธรรมในสถานศึกษา ดังนี้

1) พัฒนาทั้งระบบการศึกษา ทั้งในโรงเรียนและนอกโรงเรียน
มีองค์ประกอบที่จะต้องพัฒนาควบคู่ไปกับการสั่งสอนศีลธรรม และจริยธรรมแก่นักเรียน
มีดังนี้

- 1.1) บุคลากรในสถานศึกษา
- 1.2) การบริหารงานของสถานศึกษา
- 1.3) สภาพแวดล้อมในสถานศึกษา
- 1.4) การมีมนุษยสัมพันธ์และการประชาสัมพันธ์
- 1.5) การบริการและสวัสดิการในสถานศึกษา
- 1.6) กิจกรรมของนักเรียนนักศึกษา
- 1.7) การสอนจริยธรรม
- 1.8) การสอดแทรกจริยธรรมในการสอนทุกวิชา ทุกหลักสูตร
- 1.9) สิ่งแวดล้อมภายนอกโรงเรียน

2) การพัฒนาจริยธรรม ต้องถือหลักป้องกันดีกว่าแก้ไข ควรใช้วิธีการ
ดังต่อไปนี้ป้องกันพฤติกรรมที่ไม่ควรของนักเรียนคือ

- 2.1) การให้คำแนะนำอย่างสม่ำเสมอ
- 2.2) การดูแลเอาใจใส่ของครูบาอาจารย์
- 2.3) การดูแลและจัดสิ่งแวดล้อมในสถานศึกษา
- 2.4) การอบรมสั่งสอนให้นักเรียน นักศึกษา มีวิจารณญาณสามารถ

ตัดสินใจเลือกทางปฏิบัติได้

- 2.5) การปลูกฝังอบรมนักเรียน นักศึกษาแต่ละคนให้เป็นผู้มี

อุดมคติชีวิต

- 2.6) การแต่งตั้งครูคอยดูแลตรวจตรา สังเกต และแนะนำ

ความประพฤติของนักเรียนนักศึกษา

- 2.7) ความร่วมมือกับผู้ปกครองนักเรียน นักศึกษา
- 2.8) ความร่วมมือระหว่างครู- อาจารย์ต่างสถาบัน
- 2.9) การศึกษาวิจัยปัญหาจริยธรรมของนักเรียน นักศึกษา

3) การพัฒนาจริยธรรมควรถือหลักส่งเสริมคุณลักษณะที่ดีงาม และห้ามปรามแก้ไขลักษณะที่ไม่พึงประสงค์ คุณลักษณะของคนไทยที่สมควรปลูกฝังให้ถึงพร้อมในสถานการณ์ปัจจุบัน คือ

- 3.1) ความมีระเบียบวินัย
- 3.2) ความซื่อสัตย์สุจริต
- 3.3) ความขยัน ประหยัด และยึดมั่นในสัมมาชีพ
- 3.4) ความสำนึกในหน้าที่และความรับผิดชอบต่อสังคมและ

ประเทศชาติ

- 3.5) การส่งเสริมความริเริ่ม การรู้จักสร้างสรรค์ และการเหตุผล
- 3.6) ความกระตือรือร้นในการปกครองระบอบประชาธิปไตย ความรัก

และเทิดทูนชาติ ศาสนา และพระมหากษัตริย์

- 3.7) การมีพลานามัยที่สมบูรณ์ทั้งทางกายและทางใจ
- 3.8) พึ่งตนเองและมีอุดมคติ
- 3.9) ความภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของชาติ การรักษาศิลปวัฒนธรรม

ของชาติ

- 3.10) ความเสียสละ ความเมตตาอารี ความกตัญญูกตเวที ความกล้า

หาญ ความสามัคคี

4) การพัฒนา จริยธรรมจะได้ผลต่อเมื่อ ครู- อาจารย์ และผู้ใหญ่ เป็นแบบอย่างที่ดีแก่เด็ก สอนอย่างไรตนต้องปฏิบัติอย่างนั้นด้วย

สรุป วิธีการพัฒนาคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมในสถานศึกษาต้องคำนึงถึง ทฤษฎีและหลักการที่เกี่ยวข้องกับพัฒนาการทางจริยธรรมของผู้เรียน มีการส่งเสริมสนับสนุน การพัฒนาจริยธรรมทั้งทางตรงและทางอ้อม ให้เป็นไปตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตร สถานศึกษาด้วยการบูรณาการเข้ากับชีวิตจริงทั้งในและนอกสถานศึกษา ตามสภาพแวดล้อม ของแต่ละห้องที่ เพื่อเติมโตไปเป็นบุคคลที่มีความรู้ คู่คุณธรรม ที่สังคมต้องการ ทั้งนี้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ตลอดจนผู้มีส่วนเกี่ยวข้องต้องจัดบรรยากาศที่เอื้อต่อการปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมพึงประสงค์ ปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างที่ดีแก่นักเรียน ดำเนินการอย่าง ต่อเนื่องจนเป็นวิถีชีวิต เป็นแบบอย่างที่ดีได้

3. พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และที่แก้ไขเพิ่มเติม (ฉบับที่ 2) พ.ศ. 2545 ที่เกี่ยวข้องกับการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ เป็นกฎหมายทางการศึกษาตามบทบัญญัติของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 มีผลบังคับใช้ตั้งแต่วันที่ 20 สิงหาคม พ.ศ. 2542 มีทั้งสิ้น 9 หมวด ดังนี้

3.1 หมวด 1 บททั่วไป ความหมายและหลักการ

การจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้ และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข

ในกระบวนการเรียนรู้ต้องมุ่งปลูกฝังจิตสำนึกที่ถูกต้องเกี่ยวกับการเมืองการปกครองในระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข รู้จักรักษาและส่งเสริมสิทธิหน้าที่เสรีภาพ ความเคารพกฎหมาย ความเสมอภาค และศักดิ์ความเป็นมนุษย์ มีความภาคภูมิใจในความเป็นไทย รู้จักรักษาผลประโยชน์ส่วนรวมและของประเทศชาติรวมทั้งส่งเสริมศาสนา ศิลปวัฒนธรรมของชาติ การกีฬา ภูมิปัญญาท้องถิ่น ภูมิปัญญาไทย และความรู้อันเป็นสากล ตลอดจนอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม มีความสามารถในการประกอบอาชีพ รู้จักพึ่งตนเองมีความริเริ่มสร้างสรรค์ ใฝ่รู้ และเรียนรู้ด้วยตนเองอย่างต่อเนื่อง

การจัดการศึกษาให้ยึดหลักการ 3 ข้อ คือ เป็นการศึกษาตลอดชีวิตสำหรับประชาชนให้สังคมมีส่วนร่วมและในการจัดการศึกษาการพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง

การจัดระบบ โครงสร้าง และกระบวนการจัดการศึกษาให้ยึดหลัก มีเอกภาพด้านนโยบาย และมีความหลากหลายในการปฏิบัติ มีการกระจายอำนาจไปสู่เขตพื้นที่การศึกษา สถานศึกษาและองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น มีการกำหนดมาตรฐานการศึกษา และจัดระบบประกันคุณภาพการศึกษาทุกระดับและประเภทการศึกษา มีหลักการส่งเสริมมาตรฐานวิชาชีพครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา และการพัฒนาครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างต่อเนื่อง ระดมทรัพยากรจากแหล่งต่างๆมาใช้ในการจัดการศึกษา การมีส่วนร่วมของบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น

3.2 หมวด 2 สิทธิและหน้าที่ทางการศึกษา

การจัดการศึกษา ต้องจัดให้บุคคลมีสิทธิและโอกาสเสมอกันในการรับ การศึกษาขั้นพื้นฐานไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพโดยไม่เก็บ ค่าใช้จ่าย

การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้ หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพหรือบุคคล ซึ่งไม่สามารถพึ่งตนเองได้ หรือไม่มีผู้ดูแลหรือด้อยโอกาส ต้องจัดให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิ และโอกาสได้รับการศึกษาขั้นพื้นฐานเป็นพิเศษ

การศึกษาสำหรับคนพิการให้จัดตั้งแต่แรกเกิดหรือพบความพิการ โดย ไม่เสียค่าใช้จ่ายและให้บุคคลดังกล่าวมีสิทธิได้รับสิ่งอำนวยความสะดวก สื่อ บริการ และ ความช่วยเหลืออื่นใดทางการศึกษา การจัดการศึกษาสำหรับบุคคลซึ่งมีความสามารถพิเศษ ต้องจัดด้วยรูปแบบที่เหมาะสมโดยคำนึงถึงความสามารถของบุคคลนั้น

บิดา มารดาหรือผู้ปกครองมีหน้าที่จัดให้บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ในความ ดูแลได้รับการศึกษาภาคบังคับ และได้รับการศึกษานอกเหนือจากการศึกษาภาคบังคับ ตามความพร้อมของครอบครัว

นอกเหนือจากรัฐ เอกชน และองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้บุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น มีสิทธิในการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐาน

บิดา มารดา หรือผู้ปกครองมีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ การสนับสนุนจากรัฐ ให้มีความรู้ความสามารถในการอบรมเลี้ยงดู และการให้การศึกษาแก่บุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ใน ความดูแล เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานของบุตรหรือบุคคลซึ่งอยู่ใน ความดูแลที่ครอบครัวจัดให้ การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่ายการศึกษา

บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่น ซึ่งสนับสนุนหรือจัดการศึกษา ขั้นพื้นฐาน มีสิทธิได้รับสิทธิประโยชน์ ด้านการสนับสนุนจากรัฐให้มีความรู้ความสามารถ ในการอบรมเลี้ยงดูบุคคลซึ่งอยู่ในความดูแลรับผิดชอบ เงินอุดหนุนจากรัฐสำหรับการจัด การศึกษาขั้นพื้นฐานตามที่กฎหมายกำหนด การลดหย่อนหรือยกเว้นภาษีสำหรับค่าใช้จ่าย การศึกษาตามที่กฎหมายกำหนด

3.3 หมวด 3 ระบบการศึกษา

การจัดการศึกษามีสามรูปแบบ คือ การศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษาตามอัธยาศัย การศึกษาในระบบ เป็นการศึกษาที่กำหนดจุดมุ่งหมายวิธีการศึกษา หลักสูตร ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผลซึ่งเป็นเงื่อนไขของการสำเร็จ การศึกษาที่แน่นอน การศึกษานอกระบบ เป็นการศึกษาที่มีความยืดหยุ่นในการกำหนด จุดมุ่งหมาย รูปแบบ วิธีการจัดการศึกษา ระยะเวลาของการศึกษา การวัดและประเมินผล ซึ่งเป็นเงื่อนไขสำคัญของการสำเร็จการศึกษา โดยเนื้อหาและหลักสูตรจะต้องมีความเหมาะสม สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการของบุคคลแต่ละกลุ่ม

การศึกษาตามอัธยาศัย เป็นการศึกษาที่ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ด้วยตนเองตามความ สนใจ ศักยภาพ ความพร้อม และโอกาส โดยศึกษาจากบุคคล ประสบการณ์ สังคม สภาพแวดล้อม สื่อ หรือแหล่งความรู้อื่นๆ

สถานศึกษาอาจจัดการศึกษาในรูปแบบใดรูปแบบหนึ่งหรือทั้งสามรูปแบบก็ได้ ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนที่ผู้เรียนสะสมไว้ในระหว่างรูปแบบเดียวกันหรือต่างรูปแบบได้ ไม่ว่าจะเป็ผลการศึกษาจากสถานศึกษาเดียวกันหรือไม่ก็ตามรวมทั้งจากการเรียนรู้นอกระบบ ตามอัธยาศัย การฝึกอาชีพ หรือจากประสบการณ์การทำงาน

การศึกษาในระบบมีสองระดับ คือ การศึกษาขั้นพื้นฐาน และการศึกษา ระดับอุดมศึกษา

การศึกษาขั้นพื้นฐานประกอบด้วย การศึกษาซึ่งจัดไม่น้อยกว่าสิบสองปีก่อน ระดับอุดมศึกษา

ให้มีการศึกษาภาคบังคับจำนวนเก้าปี โดยให้เด็กซึ่งมีอายุย่างเข้าปีที่เจ็ด เข้าเรียนในสถานศึกษาขั้นพื้นฐานจนอายุย่างเข้าปีที่สิบหก เว้นแต่สอบได้ชั้นปีที่เก้าของ การศึกษาภาคบังคับ

การจัดการศึกษาปฐมวัยและการศึกษาขั้นพื้นฐานให้จัดในสถานศึกษา สถานพัฒนาเด็กปฐมวัย ได้แก่ ศูนย์เด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก ศูนย์พัฒนาเด็กก่อนเกณฑ์ ของสถานบันศาสนา ศูนย์บริการช่วยเหลือระยะแรกเริ่มของเด็กพิการและเด็กซึ่งมีความ ต้องการพิเศษหรือสถานพัฒนาเด็กปฐมวัยที่เรียกชื่ออย่างอื่น โรงเรียนได้แก่ โรงเรียนของรัฐ โรงเรียนเอกชน และโรงเรียนที่สังกัดสถาบันพุทธศาสนาหรือศาสนาอื่น ศูนย์การเรียน ได้แก่ สถานที่เรียนที่หน่วยงานจัดการศึกษานอกโรงเรียน บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถาน

ประกอบการ โรงพยาบาล สถาบันทางการแพทย์ สถานสงเคราะห์และสถาบันสังคมอื่น
เป็นผู้จัด

3.4 หมวดที่ 4 แนวการจัดการศึกษา

การจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนา
ตนเองได้ และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุดกระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ ผู้เรียน
สามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

การจัดการศึกษา ทั้งการศึกษาในระบบ การศึกษานอกระบบ และการศึกษา
ตามอัธยาศัย ต้องเน้นความสำคัญทั้งความรู้และคุณธรรม กระบวนการเรียนรู้และบูรณาการ
ตามความเหมาะสมของแต่ละระดับการศึกษาในเรื่อง ความรู้เกี่ยวกับตนเอง และความ
สัมพันธ์ของตนเองกับสังคม ได้แก่ ครอบครัว ชุมชน ชาติ และสังคมโลก รวมถึงความรู้
เกี่ยวกับประวัติศาสตร์ความเป็นมาของสังคมไทยและระบบการเมืองการปกครองในระบบ
ประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข ความรู้และทักษะด้านวิทยาศาสตร์
เทคโนโลยี รวมทั้งความรู้ความเข้าใจและประสบการณ์ด้านการจัดการ การบำรุงรักษาและ
การใช้ประโยชน์จากการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมอย่างสมดุลยั่งยืน ความรู้
เกี่ยวกับศาสนา ศิลปวัฒนธรรม การกีฬา ภูมิปัญญาไทย และการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญา
ความรู้และทักษะด้านคณิตศาสตร์และด้านภาษาเน้นการใช้ภาษาไทยอย่างถูกต้อง ความรู้
และทักษะในการประกอบอาชีพและการดำรงชีวิตอย่างมีความสุข

การจัดกระบวนการเรียนรู้ ให้สถานศึกษาและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องดำเนินการ
จัดเนื้อหาสาระและกิจกรรมให้สอดคล้องกับความสนใจและความถนัดของผู้เรียน โดย
คำนึงถึงความแตกต่างระหว่างบุคคล ฝึกทักษะ กระบวนการคิด การจัดการ การเผชิญ
สถานการณ์และการประยุกต์ความรู้มาใช้เพื่อป้องกันและแก้ไขปัญหา จัดกิจกรรมให้ผู้เรียน
ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จริงฝึกการปฏิบัติให้ทำได้ คิดเป็น ทำเป็น รักการอ่านและเกิด
การเรียนรู้อย่างต่อเนื่อง จัดการเรียนรู้โดยผสมผสานสาระความรู้ด้านต่างๆอย่างได้
สัดส่วนสมดุลกัน รวมทั้งปลูกฝังคุณธรรม ค่านิยมที่ดีงามและคุณลักษณะที่พึงประสงค์ไว้ใน
ทุกวิชาส่งเสริมสนับสนุนให้ผู้สอนสามารถจัดบรรยากาศ สภาพแวดล้อม สื่อการเรียนและ
อำนวยความสะดวกให้ผู้เรียนเกิดการเรียนรู้ รวมทั้งสามารถใช้การวิจัยเป็นส่วนหนึ่งของ
กระบวนการเรียนรู้ ทั้งนี้ ผู้สอนและผู้เรียนอาจเรียนรู้ไปพร้อมกันจากสื่อการเรียนการสอน
และแหล่งวิทยาการประเภทต่าง ๆ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ทุกเวลาทุกสถานที่ที่มีการประสาน

ความร่วมมือกับบิดามารดา ผู้ปกครอง และบุคคลในชุมชนทุกฝ่าย เพื่อพัฒนาผู้เรียนตาม ศักยภาพ

รัฐต้องส่งเสริมการดำเนินงานและจัดตั้งแหล่งการเรียนรู้ตลอดชีวิตทุกรูปแบบ ได้แก่ ห้องสมุดประชาชน พิพิธภัณฑ์หอศิลป์ สวนสัตว์ สวนสาธารณะสวนพฤกษศาสตร์ อุทยานวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ศูนย์การกีฬาและนันทนาการ แหล่งข้อมูลและแหล่ง การเรียนรู้อื่นอย่างเพียงพอและมีประสิทธิภาพ

ให้สถานศึกษาจัดการประเมินผู้เรียน โดยพิจารณาจากพัฒนาการของผู้เรียน ความประพฤติ การสังเกตพฤติกรรมการเรียน การร่วมกิจกรรมและการทดสอบควบคู่ไป ในกระบวนการเรียนการสอนตามความเหมาะสมของแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา

ให้สถานศึกษาใช้วิธีการที่หลากหลายในการจัดสรร โอกาสการเข้าศึกษาต่อ และให้นำผลการประเมินผู้เรียนมาใช้ประกอบการพิจารณาด้วย

ให้คณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐานกำหนดหลักสูตรแกนกลางการศึกษา ขั้นพื้นฐานเพื่อความเป็นไทย ความเป็นพลเมืองที่ดีของชาติ การดำรงชีวิต และการประกอบ อาชีพ ตลอดจนเงินเพื่อการศึกษาต่อ

ให้สถานศึกษาขั้นพื้นฐานมีหน้าที่จัดทำสาระของหลักสูตรตามวัตถุประสงค์ใน วรรคหนึ่งในส่วนที่เกี่ยวกับสภาพปัญหาในชุมชนและสังคม ภูมิปัญญาท้องถิ่น คุณลักษณะ อันพึงประสงค์เพื่อเป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชน สังคม และประเทศชาติ

ให้สถานศึกษาร่วมกับบุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการและสถาบันสังคม อื่น ส่งเสริมความเข้มแข็งของชุมชนโดยจัดกระบวนการเรียนรู้ภายในชุมชน เพื่อให้ชุมชนมี การจัดการศึกษาอบรม มีการแสวงหาความรู้ ข้อมูล ข่าวสารและรู้จักเลือกสรรภูมิปัญญาและ วิทยาการต่างๆเพื่อพัฒนาชุมชนให้สอดคล้องกับสภาพปัญหาและความต้องการ

ให้สถานศึกษาพัฒนากระบวนการเรียนการสอนที่มีประสิทธิภาพ รวมทั้ง ส่งเสริมให้ผู้สอนสามารถวิจัยเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ที่เหมาะสมกับผู้เรียนในแต่ละระดับการศึกษา

3.5 หมวด 5 การบริหารและการจัดการศึกษาของรัฐ

การบริหารและการจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานให้ยึดเขตพื้นที่การศึกษา โดย คำนึงถึงปริมาณสถานศึกษา จำนวนประชากร วัฒนธรรมและความเหมาะสมด้านอื่นด้วย เว้นแต่การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานตามกฎหมายว่าด้วยการอาชีวศึกษา

ในเขตพื้นที่การศึกษาไม่อาจบริหารและจัดการได้ตามวรรคหนึ่ง กระทรวงอาจจัดให้มีการศึกษาขั้นพื้นฐานดังต่อไปนี้เพื่อเสริมการบริหารและการจัดการของเขตพื้นที่การศึกษาก็ได้

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความบกพร่องทางร่างกาย จิตใจ สติปัญญา อารมณ์ สังคม การสื่อสารและการเรียนรู้หรือมีร่างกายพิการ หรือทุพพลภาพ

การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานที่จัดในรูปแบบการศึกษานอกระบบหรือการศึกษาตามอัธยาศัย การจัดการศึกษาขั้นพื้นฐานสำหรับบุคคลที่มีความสามารถพิเศษ การจัดการศึกษาทางไกล และการจัดการศึกษาที่ให้บริการในหลายเขตพื้นที่การศึกษา

ให้รัฐมนตรีโดยคำแนะนำของสภาการศึกษา มีอำนาจประกาศในราชกิจจานุเบกษา กำหนดเขตพื้นที่การศึกษา

ในแต่ละเขตพื้นที่การศึกษา ให้มีคณะกรรมการและสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษา มีอำนาจหน้าที่ในการกำกับดูแล จัดตั้งยุบรวม หรือเลิกสถานศึกษาขั้นพื้นฐานในเขตพื้นที่การศึกษา ประสาน ส่งเสริมและสนับสนุนสถานศึกษาเอกชนในเขตพื้นที่การศึกษา ประสานและส่งเสริมองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ให้สามารถจัดการศึกษาสอดคล้องกับนโยบายและมาตรฐานการศึกษา ส่งเสริมและสนับสนุนการจัดการศึกษาของบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ และสถาบันสังคมอื่นที่จัดการศึกษาในรูปแบบที่หลากหลายในเขตพื้นที่การศึกษา

คณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษาประกอบด้วย ผู้แทนองค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กร เอกชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนสมาคมผู้ประกอบวิชาชีพครู ผู้แทนสมาคม ผู้ประกอบวิชาชีพบริหารการศึกษา ผู้แทนสมาคมผู้ปกครองและครู และผู้ทรงคุณวุฒิ ด้านการศึกษา ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม

ให้ผู้อำนวยการสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการเขตพื้นที่การศึกษา

ให้กระทรวงกระจายอำนาจการบริหารและการจัดการศึกษา ทั้งด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคลและการบริหารทั่วไปไปยังคณะกรรมการ และสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาและสถานศึกษาในเขตพื้นที่การศึกษาโดยตรง

ให้มีคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน สถานศึกษาระดับอุดมศึกษาระดับต่ำกว่าปริญญา และสถานศึกษาอาชีวศึกษาของแต่ละสถานศึกษาเพื่อทำหน้าที่กำกับและส่งเสริมสนับสนุนกิจการของสถานศึกษา ประกอบด้วย ผู้แทนผู้ปกครอง ผู้แทนครู ผู้แทน

องค์กรชุมชน ผู้แทนองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้แทนศิษย์เก่าของสถานศึกษา ผู้แทนพระภิกษุสงฆ์และหรือผู้แทนองค์กรศาสนาอื่นในเขตพื้นที่และผู้ทรงคุณวุฒิ

ให้ผู้บริหารสถานศึกษาเป็นกรรมการและเลขานุการของคณะกรรมการสถานศึกษา

3.6 หมวด 6 มาตรฐานและการประกันคุณภาพการศึกษา

ให้มีระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วย ระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก

ให้หน่วยงานต้นสังกัดและสถานศึกษาจัดให้มีระบบการประกันคุณภาพภายในสถานศึกษาและให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการบริหารการศึกษาที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยมีการจัดทำรายงานประจำปีเสนอต่อหน่วยงานต้นสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และเปิดเผยต่อสาธารณชนเพื่อนำไปสู่การพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษา เพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก

ให้มีสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มีฐานะเป็นองค์การมหาชนทำหน้าที่พัฒนาเกณฑ์ วิธีการประเมินคุณภาพภายนอก และทำการประเมินผลการจัดการศึกษาเพื่อให้มีการตรวจสอบคุณภาพของสถานศึกษา โดยคำนึงถึงความมุ่งหมายและหลักการ และแนวการจัดการศึกษาในแต่ละระดับตามที่กำหนดไว้ในพระราชบัญญัตินี้

ให้มีการประเมินคุณภาพภายนอกของสถานศึกษาทุกแห่งอย่างน้อยหนึ่งครั้งในทุกห้าปีนับตั้งแต่การประเมินครั้งสุดท้าย และเสนอผลการประเมินต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

ให้สถานศึกษาให้ความร่วมมือในการจัดเตรียมเอกสารหลักฐานต่าง ๆ ที่มีข้อมูลเกี่ยวข้องกับสถานศึกษา ตลอดจนให้บุคลากรและกรรมการของสถานศึกษา รวมทั้งผู้ปกครองและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับสถานศึกษาให้ข้อมูลเพิ่มเติม

ในกรณีที่ผลการประเมินภายนอกของสถานศึกษาใดไม่ได้ตามมาตรฐานที่กำหนด ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะการปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาปรับปรุงแก้ไขภายในระยะเวลาที่กำหนด หากมิได้ดำเนินการดังกล่าว ให้สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษารายงานต่อคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อดำเนินการให้มีการปรับปรุงแก้ไข

3.7 หมวด 7 ครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

ให้มีระบบการผลิต พัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา รัฐจัดสรรงบประมาณและจัดตั้งกองทุนพัฒนาครู อาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษาอย่างเพียงพอ

ให้มีองค์กรวิชาชีพครู ผู้บริหารการศึกษา และบุคลากรทางการศึกษา มีฐานะเป็นองค์กรอิสระภายใต้การบริหารของสภาวิชาชีพ ในกำกับของกระทรวง มีอำนาจในการกำหนดมาตรฐานวิชาชีพ ออกและเพิกถอนใบอนุญาตประกอบวิชาชีพ

ให้ครู ผู้บริหารสถานศึกษา ผู้บริหารการศึกษาและบุคลากรทางการศึกษาอื่นทั้งของรัฐและเอกชนต้องมีใบประกอบวิชาชีพตามที่กฎหมายกำหนด

ให้มีองค์กรกลางการบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู โดยให้ครูและบุคลากรทางการศึกษาในระดับสถานศึกษาของรัฐและเขตพื้นที่การศึกษา เป็นข้าราชการในสังกัดองค์กรกลางบริหารงานบุคคลของข้าราชการครู

ให้มีกฎหมายว่าด้วยเงินเดือน ค่าตอบแทน สวัสดิการ และสิทธิประโยชน์แก่ผู้อื่น สำหรับข้าราชการครูและบุคลากรทางการศึกษา มีกองทุนส่งเสริมเพื่อจัดสรรงานริเริ่มสร้างสรรค์ ผลงานดีเด่นและรางวัลเชิดชูเกียรติครู คณาจารย์ และบุคลากรทางการศึกษา

ให้หน่วยงานทางการศึกษาระดมทรัพยากรบุคคลในชุมชนให้มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา โดยนำประสบการณ์ ความชำนาญและภูมิปัญญาท้องถิ่น มาใช้

3.8 หมวด 8 ทรัพยากรและการลงทุนเพื่อการศึกษา

ให้มีการระดมทรัพยากรและการลงทุนด้านงบประมาณ การเงินและทรัพย์สินทั้งจากรัฐ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น บุคคล ครอบครัว ชุมชน องค์กรชุมชน เอกชน องค์กรเอกชน องค์กรวิชาชีพ สถาบันศาสนา สถานประกอบการ สถาบันสังคมอื่นและต่างประเทศ โดยอาจเก็บภาษีเพื่อการศึกษา และมีส่วนร่วมในการรับภาระค่าใช้จ่ายทางการศึกษา รัฐสนับสนุนให้บริการลดหย่อนภาษี

ให้สถานศึกษาที่เป็นนิติบุคคล มีอำนาจในการปกครอง ดูแล บำรุงรักษา ใช้ และจัดหาผลประโยชน์จากทรัพย์สินของสถานศึกษา ให้รัฐจัดสรรงบประมาณแผ่นดินให้การศึกษาคือ เป็นเงินอุดหนุนทั่วไปเป็นค่าใช้จ่ายรายบุคคลที่เหมาะสม จัดกองทุนยืมเรียนแก่ผู้เรียนที่มาจากครอบครัวที่มีรายได้น้อย จัดสรรงบประมาณและทรัพยากรทางการศึกษาอื่นเป็นพิเศษให้เหมาะสม โดยคำนึงความเสมอภาคและเป็นธรรม จัดสรรงบประมาณเป็นค่าใช้จ่ายในการดำเนินการ และงบลงทุนให้สถานศึกษา

จัดสรรเงินอุดหนุนการศึกษาที่จัดโดยบุคคล ครอบครัว องค์กรชุมชน องค์กรวิชาชีพ สถานประกอบการ อื่นๆ

3.9 หมวด 9 เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

รัฐต้องจัดสรรคลื่นความถี่ สื่อตัวนำและโครงสร้างพื้นฐานที่จำเป็นต่อการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ วิทยุโทรคมนาคมและการสื่อสารรูปแบบอื่น สำหรับการศึกษาในระบบ นอกระบบ การศึกษาตามอัธยาศัย

ส่งเสริมให้มีการผลิตและพัฒนาแบบเรียน ตำรา หนังสือทางวิชาการ สิ่งพิมพ์ อื่นๆ ให้มีการพัฒนาบุคลากรทั้งด้านผู้ผลิต และผู้ใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา ให้ผู้เรียนได้รับการพัฒนาขีดความสามารถในการใช้เทคโนโลยีเพื่อพัฒนาการศึกษาในโอกาสแรกที่ทำให้

รัฐต้องจัดหน่วยงานกลางทำหน้าที่เสนอนโยบาย แผน ส่งเสริม และประสานการวิจัย การพัฒนาและการใช้ ตลอดทั้งการประเมินคุณภาพ ประสิทธิภาพการผลิตและการใช้เทคโนโลยีเพื่อการศึกษา

จากพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 พอสรุปได้ว่า การจัดการศึกษาจะต้องเน้นความรู้คู่คุณธรรม ในทุกระดับชั้น ให้มีการกระจายการบริหารจัดการให้สถานศึกษาในเรื่องของการจัดทำหลักสูตรสถานศึกษา ในส่วนที่เป็นภูมิปัญญาของท้องถิ่น และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในทุกด้าน เช่น ด้านวิชาการ งบประมาณ การบริหารงานบุคคล

4. มาตรฐานด้านคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาของ สมศ.

สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้ทำการประเมินภายนอกครั้งแรก (พ.ศ. 2543-2548) เป็นแบบกัลยาณมิตรเป็นการสร้างความรู้ความเข้าใจกับสถานศึกษาในการดำเนินงานคุณภาพภายใน จัดทำรายงานการประเมินตนเองเพื่อให้พร้อมรับการประเมินคุณภาพภายนอก และสำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา ได้ยืนยันสภาพจริง ไม่ได้ตัดสินให้ตก ผ่าน ไม่ผ่าน ซึ่งผลการประเมินบอกให้ทราบจุดเด่นจุดที่ควรพัฒนาของสถานศึกษานั้น ๆ

การประเมินคุณภาพภายนอกในรอบที่ 2 ตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 และแก้ไขเพิ่มเติม พ.ศ. 2545 ในมาตรา 51 ระบุว่า ในกรณีที่ผลการประเมิน

คุณภาพของสถานศึกษาไม่ได้มาตรฐานตามที่กำหนดให้ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จัดทำข้อเสนอแนะ การปรับปรุงแก้ไขต่อหน่วยงานต้นสังกัด เพื่อให้สถานศึกษาได้ปรับปรุงแก้ไขในระยะเวลาที่กำหนด ซึ่งหมายความว่า สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จะต้องให้การรับรองว่าสถานศึกษาจัดการศึกษา ได้มาตรฐานคุณภาพ หรือไม่ สำนักงานรับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา จึงได้จัดทำหนังสือมาตรฐาน ตัวบ่งชี้ เพื่อประเมินคุณภาพภายนอก ระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน รอบที่ 2 (พ.ศ. 2549 - 2553) กำหนดไว้ ดังนี้

มาตรฐานด้านผู้เรียน มี 7 มาตรฐาน มาตรฐานด้านครู มี 2 มาตรฐาน มาตรฐานด้านผู้บริหารมี 5 มาตรฐาน

มาตรฐานด้านผู้เรียน มาตรฐานที่ 1 ผู้เรียนมีคุณธรรม จริยธรรมและค่านิยมที่พึงประสงค์ มี 6 ตัวบ่งชี้ ดังนี้

4.1 ผู้เรียนมีวินัย มีความรับผิดชอบ

เกณฑ์การพิจารณา

4.1.1 ร้อยละของผู้เรียนที่มาเรียนทันเวลา

4.1.2 ร้อยละของผู้เรียนที่ปฏิบัติตามระเบียบของสถานศึกษาโดยเฉพาะ

การเข้าแถว เคารพธงชาติ และปฏิบัติกิจกรรมต่างๆ

4.1.3 ร้อยละของผู้เรียนที่สนใจกิจกรรมการเรียนและรับผิดชอบงานที่ครู

มอบหมาย

4.1.4 ร้อยละที่ผู้เรียนแต่งกายเรียบร้อยในสถานการณ์ต่างๆ

4.1.5 ร้อยละของผู้เรียนที่เดินผ่านครูและผู้ใหญ่ออย่างสุภาพเรียบร้อยมีสัมมาคารวะ

4.1.6 ร้อยละของผู้เรียนที่มีมารยาทในการรับประทานอาหาร

ตารางที่ 1 เกณฑ์การประเมินคุณภาพระดับตัวบ่งชี้ จากค่าร้อยละเฉลี่ย

ปรับปรุง	พอใช้	ดี	ดีมาก
ผู้เรียนต่ำกว่าร้อยละ 50 มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การพิจารณา	ผู้เรียนระหว่างร้อยละ 50-74 มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การพิจารณา	ผู้เรียนระหว่างร้อยละ 75-89 มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การพิจารณา	ผู้เรียนตั้งแต่ร้อยละ 90 ขึ้นไป มีคุณลักษณะตามเกณฑ์การพิจารณา

4.2 ผู้เรียนมีความซื่อสัตย์ สุจริต

เกณฑ์การพิจารณา

4.2.2 ร้อยละของผู้เรียนที่ปฏิบัติตามระเบียบการสอบและไม่ลอกการบ้าน

4.2.3 ร้อยละของผู้เรียนที่ทรัพย์สินไม่สูญหาย

4.2.3 ร้อยละของผู้เรียนที่พูดแต่ความจริง

4.3 ผู้เรียนมีความกตัญญูกตเวที

เกณฑ์การพิจารณา

4.3.1 ร้อยละของผู้เรียนที่รักเคารพ พ่อแม่ผู้ปกครองและแสดงออกซึ่งการตอบแทนพระคุณอย่างเหมาะสม

4.3.2 ร้อยละของผู้เรียนที่ระลึกถึงพระคุณของครูบาอาจารย์และแสดงออกซึ่งการตอบแทนพระคุณอย่างเหมาะสม

4.3.3 ร้อยละของผู้เรียนที่เป็นสมาชิกที่ดีของครอบครัว ชุมชนและสังคม

4.4 ผู้เรียนมีเมตตากรุณา โอบอ้อมอารี เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ และไม่เห็นแก่ตัว

เกณฑ์การพิจารณา

4.4.1 ร้อยละของผู้เรียนที่รู้จักการให้เพื่อส่วนรวมและเพื่อผู้อื่น

4.4.2 ร้อยละของผู้เรียนที่แสดงออกถึงการมีน้ำใจ หรือให้การช่วยเหลือผู้อื่น

4.4.3 ร้อยละของผู้เรียนที่รู้จักแบ่งปันทรัพย์สิน หรือสิ่งของเพื่อผู้อื่น

4.5 ผู้เรียนมีความประหยัด และใช้ทรัพยากรอย่างคุ้มค่า

เกณฑ์การพิจารณา

4.5.1 ร้อยละของผู้เรียนที่ใช้ทรัพย์สิน และสิ่งของของโรงเรียนอย่างประหยัด

4.5.2 ร้อยละของผู้เรียนที่ใช้อุปกรณ์การเรียนอย่างประหยัดและรู้คุณค่า

4.5.3 ร้อยละของผู้เรียนที่ร่วมกิจกรรมการประหยัด (เช่น กิจกรรมรีไซเคิล

เป็นต้น)

4.5.4 ร้อยละของผู้เรียนที่ใช้น้ำไฟ และสาธารณูปโภคอื่นๆ ทั้งของตนเองและของส่วนรวม อย่างประหยัดและคุ้มค่า

4.6 ผู้เรียนปฏิบัติตนเป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม

เกณฑ์การพิจารณา

4.6.1 ร้อยละของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมบำเพ็ญตนเพื่อส่วนรวม

4.6.2 ร้อยละของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม

4.6.3 ร้อยละของผู้เรียนที่เข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาสถานศึกษาและท้องถิ่น

5. การวัดและประเมินผลการเรียนการสอน

ข้อกำหนดการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน ตามกรอบของหลักสูตรแกนกลาง ที่สถานศึกษาจะนำไปจัดทำเป็นหลักสูตรสถานศึกษา เพื่อใช้ในการจัดการเรียนการสอนสำหรับแต่ละสถานศึกษานั้น มีข้อกำหนดที่สถานศึกษา จะต้องดำเนินการเกี่ยวกับการวัดและประเมินผล ดังนี้

5.1 ดำเนินการวัดและประเมินผลระดับชั้นเรียน ได้แก่ การประเมินผลการเรียนรู้ และพัฒนาการของผู้เรียนระหว่างเรียน เพื่อหาคำตอบว่าผู้เรียนมีความก้าวหน้าด้านความรู้ ทักษะกระบวนการและค่านิยมอันพึงประสงค์จากการร่วมกิจกรรมการเรียนการสอน หรือ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนต่าง ๆ หรือไม่เพียงพอ ซึ่งจะสะท้อนความสำเร็จในการเรียนของผู้เรียน และประสิทธิภาพการจัดการศึกษาของผู้สอน เป็นข้อมูลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่ายทั้งผู้เรียน ผู้สอน สถานศึกษาและผู้ปกครองนำไปพัฒนาผู้เรียนให้บรรลุผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง ปรับปรุงการจัด กิจกรรมการเรียนการสอนให้มีประสิทธิภาพ และใช้สำหรับตัดสินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ในด้านต่าง ๆ ของผู้เรียน

5.2 ดำเนินการประเมินผลระดับสถานศึกษา ได้แก่การประเมินผลการเรียนและ พัฒนาการของผู้เรียนปลายปีหรือปลายภาค และเมื่อสิ้นสุดช่วงชั้นเพื่อนำผลไปใช้เป็นข้อมูล ในการปรับปรุงผู้เรียนให้มีคุณภาพตามผลการเรียนรู้ที่คาดหวัง และมาตรฐานการเรียนรู้ ช่วงชั้น รวมทั้งการนำผลการประเมินไปใช้พิจารณาตัดสินผลการเรียนรายวิชา และตัดสินผล การเลื่อนช่วงชั้น

5.3 ดำเนินการประเมินคุณภาพการศึกษาระดับชาติ ได้แก่ การประเมินคุณภาพ ทางการศึกษาของผู้เรียนทุกคนในปีสุดท้ายของแต่ละช่วงชั้น คือชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มัธยมศึกษาปีที่ 3 และมัธยมศึกษาปีที่ 6 ในระดับชาติ ซึ่งกระทรวง ศึกษาธิการจะกำหนดให้มีการประเมินในกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่าง ๆ ตามความจำเป็นเป็นรายปี ไป ข้อมูลจากการประเมินจะนำไปใช้ในการพัฒนาคุณภาพผู้เรียน คุณภาพการจัดการศึกษา ของสถานศึกษาและคุณภาพการศึกษาของชาติได้ สถานศึกษาจะต้องจัดให้ผู้เรียนได้เข้ารับ การประเมินผลระดับชาติและกระตุ้นให้ผู้เรียนได้แสดงความสามารถในการประเมินอย่างเต็ม ศักยภาพ เพื่อให้ได้ข้อมูลคุณภาพทางการศึกษาที่แท้จริงของผู้เรียนของสถานศึกษา และของ ประเทศชาติ

5.4 ดำเนินการตัดสินผลการเรียนให้ผู้เรียนผ่านช่วงชั้น และจบหลักสูตรการศึกษา ขั้นพื้นฐานการตัดสินผู้ที่สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 3 ผ่านช่วงชั้นที่ 1 และให้ผู้

สำเร็จการศึกษาชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ผ่านช่วงชั้นที่ 2 ตัดสินให้ผู้เรียนที่สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 3 จบการศึกษาภาคบังคับ และตัดสินให้ผู้สำเร็จการศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 จบการศึกษาขั้นพื้นฐาน

5.4.1 เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 1,2 และ 3

- 1) ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 2) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 3) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 4) ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

5.4.2 เกณฑ์มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้นที่ 4

- 1) ผู้เรียนต้องเรียนรู้ตามกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม และได้นหน่วยกิตครบตามหลักสูตรที่สถานศึกษากำหนด และได้รับการตัดสินผลการเรียนให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 2) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ ให้ได้ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 3) ผู้เรียนต้องผ่านการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด
- 4) ผู้เรียนต้องเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนและผ่านการประเมินตามเกณฑ์ที่สถานศึกษากำหนด

5.5 ดำเนินการจัดทำเอกสารหลักฐานทางการศึกษา เพื่อใช้เป็นเอกสารประกอบการดำเนินงานเกี่ยวกับการวัดและประเมินผลการเรียนและเป็นเอกสารหลักฐานทางการศึกษา

5.6 ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนของผู้เรียน ซึ่งได้ศึกษามาจากต่างรูปแบบการศึกษาหรือต่างสถานศึกษา เพื่อใช้เป็นผลการเรียนตามหลักสูตรของสถานศึกษาที่ตนกำลังศึกษาอยู่

5.7 หลักการวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน

พ.ศ. 2544

การประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นกระบวนการตรวจสอบผลการเรียนรู้และกระบวนการต่างๆของผู้เรียนตามมาตรฐานการเรียนรู้ของหลักสูตร เพื่อนำไปปรับปรุงการเรียนการสอนให้ผู้เรียนบรรลุมาตรฐานที่กำหนดไว้ และใช้เป็นข้อมูลในการตัดสินใจผลการเรียน สถานศึกษาจะต้องรับผิดชอบการวัดและประเมินผลทำให้เป็นไปอย่างมีคุณภาพและประสิทธิภาพ ให้ผลการประเมินผลถูกต้องตามสภาพความรู้ความสามารถที่แท้จริงของผู้เรียน

เพื่อให้การวัดและประเมินผลการเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เป็นไปตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 สอดคล้องกับนโยบายการปฏิรูปการศึกษา กระบวนการของหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน และถูกต้องตามหลักการวัดและประเมินผลการเรียน จึงกำหนดหลักการวัดและประเมินผลการเรียนไว้ดังนี้

5.7.1 สถานศึกษาเป็นผู้รับผิดชอบประเมินผลการศึกษาของผู้เรียน โดยเปิดโอกาสให้ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วม

5.7.2 การวัดและประเมินผลการศึกษาต้องสอดคล้องและครอบคลุมมาตรฐานการศึกษาที่กำหนดในหลักสูตร

5.7.3 การประเมินผลการศึกษาต้องประกอบด้วย การประเมินเพื่อปรับปรุงพัฒนาผู้เรียน การจัดการเรียนการสอน และการประเมินเพื่อตัดสินผลการเรียน

5.7.4 การประเมินผลเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการจัดการเรียนการสอนต้องคำนึงด้วยวิธีการที่หลากหลายเหมาะสมกับสิ่งที่ต้องการวัด ธรรมชาติของวิชา และระดับช่วงชั้นของผู้เรียน

5.7.5 เปิดโอกาสให้ผู้เรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องตรวจสอบผลการผลการประเมินผลการศึกษาได้

5.7.6 ให้มีการเทียบโอนผลการเรียนระหว่างสถานศึกษาและรูปแบบการศึกษาต่าง ๆ

5.7.7 ให้สถานศึกษาจัดทำเอกสารหลักฐานการศึกษา เพื่อเป็นหลักฐานการประเมินผล การเรียน รายงานผลการเรียน และหลักฐานแสดงวุฒิและรับรองผลการเรียนของผู้เรียน การกึ่งในการวัดและประเมินผลการศึกษาของสถานศึกษา

5.8 การประเมินผลการเรียนรู้ของผู้เรียน จากกรอบการวัดและประเมินผล การเรียนรู้ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 และหลักการวัดประเมินผล การเรียนตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช 2544 เพื่อนำไปประมวลกับแนว การจัดหลักสูตรสถานศึกษาและกระบวนการจัดการเรียนการสอน มีภารกิจเกี่ยวกับการวัดและ ประเมินผลการเรียนที่ต้องดำเนินการในการเรียนกลุ่มสาระการเรียนรู้ทั้ง 8 กลุ่ม ตาม หลักสูตรของสถานศึกษาแต่ละช่วงชั้น ภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการมีดังนี้

5.8.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปีหรือรายภาค โดยวิเคราะห์จาก มาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น ของแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้

5.8.2 กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการประเมินการผ่านผลการเรียนรู้ที่ คาดหวังรายข้อ

5.8.3 กำหนดเกณฑ์การประเมินให้ระดับผลการเรียนสาระการเรียนรู้รายปี หรือรายภาค

5.8.4 ประเมินผลการเรียนระหว่างเรียน ซึ่งเป็นการประเมินผลระดับห้องเรียน

5.8.5 ประเมินตัดสินผลการเรียนสาระการเรียนรู้รายปีหรือรายภาค

5.8.6 ประเมินสรุปผลการเรียนสาระการเรียนรู้ผ่านช่วงชั้น

5.9 ประเมินกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน

เป็นการประเมินผลการเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนตามที่หลักสูตรสถานศึกษา กำหนด ภารกิจที่สถานศึกษาต้องดำเนินการมีดังนี้

5.9.1 กำหนดจุดประสงค์การเข้าร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแต่ละกิจกรรม

5.9.2 กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านกิจกรรมแต่ละกิจกรรม จำแนกเป็น เกณฑ์สำหรับตัดสินจุดประสงค์ของกิจกรรมแต่ละประการ และเกณฑ์สำหรับตัดสินเวลา การเข้าร่วมกิจกรรม

5.9.3 ประเมินผู้เรียนระหว่างเข้าร่วมกิจกรรม

5.9.4 ประเมินตัดสินการผ่านกิจกรรม

5.9.5 ประเมินสรุปผลการร่วมกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนผ่านช่วงชั้น

5.10 การประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์

เป็นการประเมินคุณลักษณะที่พึงประสงค์เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมที่สถานศึกษากำหนดขึ้น เพื่อแก้ปัญหาและสร้างค่านิยมอันดีให้แก่ผู้เรียนตามจุดเน้น ของหลักสูตร ภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ มีดังนี้

5.10.1 กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ เกี่ยวกับคุณธรรม จริยธรรม และ ค่านิยมของสถานศึกษา

5.10.2 กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการผ่านคุณลักษณะอันพึงประสงค์ แต่ละประการกำหนดแนวทางและวิธีการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา

5.10.3 ดำเนินการประเมินการแสดงคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของผู้เรียน ตามแนวทางและวิธีการที่สถานศึกษากำหนด

5.10.4 ประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์รายปีหรือรายภาค

5.10.5 ประเมินตัดสินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ผ่านช่วงชั้น

5.11 การประเมินการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และเขียน

เป็นการประเมินความสามารถในการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน ตามจุดเน้นของหลักสูตร ภารกิจที่สถานศึกษาจะต้องดำเนินการ มีดังนี้

5.11.1 กำหนดมาตรฐานการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนของ สถานศึกษาแต่ละช่วงชั้น

5.11.2 กำหนดเกณฑ์สำหรับตัดสินการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน แต่ละประการ

5.11.3 กำหนดแนวทางและวิธีการประเมินอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียน

5.11.4 ดำเนินการประเมินการอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนตาม แนวทางและวิธีการที่สถานศึกษากำหนด

5.11.5 ประเมินอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนรายปีหรือรายภาค

5.11.6 ประเมินตัดสินอ่าน การคิดวิเคราะห์ และการเขียนผ่านช่วงชั้น

5.12 บทบาทผู้เกี่ยวข้องในการดำเนินการประเมินผลการเรียน

การประเมินผลการเรียนด้านต่างๆ ของสถานศึกษา ได้กำหนดให้ผู้มีส่วน เกี่ยวข้องในการจัดการศึกษาได้มีส่วนร่วมในการวัดและประเมินผลการเรียนของสถานศึกษา ดังตารางที่ 2

ตารางที่ 2 คณะกรรมการ บุคคลที่มีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา

ผู้ปฏิบัติ	บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานประเมินผลการเรียน
1. คณะกรรมการสถานศึกษา	<p>1.1 อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อหลักสูตรสถานศึกษา และผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/รายภาค ของแต่ละรายวิชา</p> <p>1.2 อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการประเมินผลการเรียนตามกลุ่มสาระทั้ง 8 กลุ่ม</p> <p>1.3 อนุมัติและให้ความเห็นชอบกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษา เกณฑ์ และแนวการปฏิบัติในการประเมินผลกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน</p> <p>1.4 อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา</p> <p>1.5 อนุมัติและให้ความเห็นชอบต่อเกณฑ์และแนวปฏิบัติในการประเมินความสามารถในการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียน</p> <p>1.6 อนุมัติและให้ความเห็นชอบกระบวนการวิธีการซ่อมเสริมหรือปรับปรุงแก้ไขผู้เรียนที่มีการประเมินสาระการเรียนรู้ รายปี/รายภาค กิจกรรมและผลการเรียนอื่นๆ ไม่น่าพึงพอใจ</p> <p>1.7 อนุมัติและให้ความเห็นชอบระเบียบประเมินผลต่างๆ ของสถานศึกษา</p> <p>1.8 กำกับติดตามการดำเนินการเรียนการสอนตามสาระการเรียนรู้ การจัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน การพัฒนาคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษาและการพัฒนาความสามารถการอ่านวิเคราะห์และเขียน</p> <p>1.9 กำกับ ติดตามการประเมินผลการเรียน</p> <p>1.10</p>

ผู้ปฏิบัติ	บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานประเมินผลการเรียน
<p>2. คณะกรรมการบริหาร หลักสูตรและวิชาการของ สถานศึกษา</p>	<p>2.1 กำหนดผลการเรียนรู้ที่คาดหวังรายปี/รายภาค ของรายวิชาต่างๆ ในแต่ละกลุ่มสาระการเรียนรู้ โดยวิเคราะห์จากมาตรฐานการเรียนรู้ช่วงชั้น (Benchmark) ของกลุ่มสาระการเรียนรู้ และจัดทำ รายวิชาพร้อมเกณฑ์การประเมิน</p> <p>2.2 กำหนดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียนของสถานศึกษาของ จุดประสงค์กิจกรรมพัฒนาผู้เรียนแต่ละกิจกรรม</p> <p>2.3 กำหนดคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา</p> <p>2.4 กำหนดมาตรฐานการอ่าน คิดวิเคราะห์ และ การเขียน</p> <p>2.5 พร้อมเกณฑ์การประเมินและแนวทางการปรับปรุง แก้ไขผู้เรียนที่มีผลประเมินไม่น่าพึงพอใจ</p> <p>2.6 กำหนดวิธีการเทียบโอนผลการเรียน จำนวนรายวิชา จำนวนหน่วยกิต เพื่อการเทียบโอนผลการเรียน กำหนดระเบียบประเมินผลต่างๆ ของสถานศึกษา</p>
<p>3. คณะอนุกรรมการกลุ่มสาระ การเรียนรู้ (กลุ่มวิชา) และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน</p>	<p>3.1 กำหนดแนวทางการจัดการเรียนรู้ การจัดกิจกรรม พร้อมแนวทางการวัดผลและประเมินผลการเรียนของ กลุ่มสาระการเรียนรู้การพัฒนาผู้เรียน</p> <p>3.2 สนับสนุนการจัดการเรียนรู้ จัดกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และวัดผลประเมินผลตามแนวทางที่กำหนดไว้ พิจารณาให้ความเห็นชอบผลการวัดและประเมิน การผลการเรียนสาระการเรียนรู้รายปี/ รายภาค และ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน</p>

ผู้ปฏิบัติ	บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานประเมินผลการเรียน
4. คณะกรรมการพัฒนาและประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ของสถานศึกษา	4.1 กำหนดแนวทางการพัฒนา แนวทางการประเมิน เกณฑ์การประเมินและแนวทางการปรับปรุงแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์ 4.2 พิจารณาดัดสินการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ปลายปี/ปลายภาค และการผ่านช่วงชั้นของผู้เรียน 4.3 จัดระบบการปรับปรุงแก้ไขคุณลักษณะอันพึงประสงค์ด้วยวิธีการอันเหมาะสมและส่งต่อข้อมูลเพื่อการพัฒนาการอย่างต่อเนื่อง
5. คณะกรรมการการประเมินการอ่าน คิด วิเคราะห์ และเขียน	5.1 กำหนดแนวทางในการพัฒนาและการประเมินความสามารถอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของผู้เรียน 5.2 ดำเนินการประเมินความสามารถการอ่าน คิดวิเคราะห์ และเขียนของผู้เรียน 5.3 ดัดสินการพัฒนาความสามารถการอ่าน คิดวิเคราะห์ และการเขียนของผู้เรียนรายปี/รายภาค และการผ่านช่วงชั้น
6. คณะกรรมการเทียบโอนผลการเรียน	6.1 จัดทำสาระ เครื่องมือ และวิธีการเทียบโอนผลการเรียนของรายวิชาและกลุ่มสาระการเรียนรู้ต่างๆ 6.2 ดำเนินการเทียบโอนผลการเรียนให้กับผู้เรียนที่ร้องขอ 6.3 ประมวลผลและตัดสินการเทียบโอน 6.4 เสนอผลการเทียบโอนต่อคณะกรรมการการบริหารหลักสูตรของสถานศึกษาให้ความเห็นชอบ และเสนอผู้บริหารสถานศึกษาดัดสินอนุมัติการเทียบโอน
7. ผู้บริหารสถานศึกษา	7.1 เป็นเลขานุการคณะกรรมการสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน 7.2 เป็นประธานคณะกรรมการบริหารหลักสูตร และงานวิชาการของสถานศึกษา

ผู้ปฏิบัติ	บทบาทหน้าที่ในการดำเนินงานประเมินผลการเรียน
	7.3 อนุมัติผลการประเมินผลการเรียนด้านต่างๆ รายปี/ รายภาค และตัดสินผลการเรียนผ่านช่วงชั้น 7.4 ให้คำแนะนำคำปรึกษาหารือเกี่ยวกับการดำเนินแก บุคลากรในสถานศึกษา 7.5 กำกับ ติดตามให้การดำเนินงานประเมินผลการเรียน บรรลุเป้าหมาย 7.6 นำผลการประเมิน ไปจัดทำรายงานผลการดำเนินงาน บริหารจัดการศึกษา

ที่มา : กรมวิชาการ (2545 : 12)

จากแนวทางการวัดและประเมินผลคุณภาพการศึกษา ของกระทรวงศึกษาธิการ ตามหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน พุทธศักราช พ.ศ. 2544 จะเห็นว่า การวัดประเมินผล คุณลักษณะที่พึงประสงค์ เป็นเกณฑ์หนึ่งที่จะต้องใช้อุปกรณ์การประเมินผลการเรียน เพื่อเลื่อนชั้น การสำเร็จการศึกษาช่วงชั้น การจบการศึกษาขั้นพื้นฐาน และสถานศึกษาจะต้อง มีคณะกรรมการประเมินคุณลักษณะอันพึงประสงค์ขึ้นมาเพื่อกำหนดเกณฑ์ วิธีการ ในการประเมินให้เหมาะสมกับแต่ละสถานศึกษา

6. ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

ในกระแสโลกาภิวัตน์ สังคมจะมีการเปลี่ยนแปลงในด้านต่างๆ อย่างรวดเร็วและ มีการดิ้นรนแข่งขันสูงมากตลอดเวลา ประชาชนจะต้องได้รับการศึกษาที่มีคุณภาพเพื่อพัฒนา ให้มีความรู้ ความสามารถ และศักยภาพในด้านต่างๆ อย่างพอเพียง จึงจะสามารถปรับตัว อยู่ในสังคมนั้นได้อย่างสมดุล แผนการศึกษาชาติ ฉบับที่ 5 พ.ศ.2535 และแผนพัฒนา การศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรม ระยะที่ 8 (พ.ศ. 2540 – 2544) ของกระทรวงศึกษาธิการ จึงได้ให้ความสำคัญต่อคุณภาพการศึกษาโดยกำหนดนโยบายปฏิรูปการบริหารจัดการศึกษา อย่างกว้างขวางเพื่อพัฒนาการศึกษาให้มีคุณภาพอย่างจริงจัง

โดยเฉพาะผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของกรมวิชาการในระยะ 5 ปี (พ.ศ. 2535 - 2540) พบว่า คุณภาพการศึกษาด้านผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียน

ระดับประเทศมีผลเฉลี่ยค่อนข้างต่ำเกือบทุกด้านในทุกระดับ นอกจากนั้นยังพบว่า คุณภาพ การศึกษาของสถานศึกษาแต่ละแห่งและคุณภาพการศึกษาในแต่ละพื้นที่ของประเทศไทย มีความ แตกต่างกันอย่างสูงซึ่งสอดคล้องกับผลสรุปการรับฟังความคิดเห็นและความรู้สึกของ ประชาชนทั่วไปของโครงการการศึกษาไทย ในยุคโลกาภิวัตน์ (พ.ศ. 2538) ด้วยเหตุนี้ กระทรวงศึกษาธิการจึงจำเป็นต้องเร่งปรับปรุงคุณภาพการศึกษาให้ได้มาตรฐานและเป็นที่ยอมรับของสังคมโดยเร็ว

ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาดังกล่าวตั้งแต่ปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา แนวคิดเรื่อง การประกันคุณภาพเริ่มเข้ามาร่วมกับกระบวนการพัฒนาคุณภาพการศึกษา เพื่อสนับสนุน การดำเนินงานจัดการศึกษาให้มีคุณภาพตามภาระรับผิดชอบของแต่ละหน่วยงานโดยเปิดโอกาส ให้ท้องถิ่น เอกชน และหน่วยงานต่างๆ เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาอย่างเต็มที่ สามารถสนองเจตนารมณ์ในการพัฒนาคุณภาพการศึกษาของรัฐธรรมนุญ แผนการศึกษาชาติ และแผนพัฒนาการศึกษา ศาสนา และวัฒนธรรมของกระทรวงศึกษาธิการ

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 กำหนดไว้ในมาตรา 47 ระบุให้มี ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเพื่อพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการศึกษาทุกระดับ ประกอบด้วยระบบการประกันคุณภาพภายในและระบบการประกันคุณภาพภายนอก และ ได้กำหนดไว้ในมาตรา 48 ให้ถือว่าการประกันคุณภาพภายในเป็นส่วนหนึ่งของกระบวนการ บริหารการศึกษาที่สถานศึกษาต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่องโดยมีการจัดทำรายงานประจำปี เสนอต่อหน่วยงาน ดันสังกัด หน่วยงานที่เกี่ยวข้องและเปิดเผยต่อสาธารณชน เพื่อนำไปสู่ การพัฒนาคุณภาพ และมาตรฐานการศึกษา และเพื่อรองรับการประกันคุณภาพภายนอก นอกจากนี้ มาตรา 49 กำหนดให้สถานศึกษาทุกแห่งต้องได้รับการประเมิน คุณภาพภายนอก อย่างน้อย 1 ครั้ง ในทุก 5 ปี และต้องเสนอผลการประเมินคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษา ต่อหน่วยงานที่เกี่ยวข้องและสาธารณชน

ฉะนั้นสถานศึกษาต้องพัฒนาการจัดการศึกษาของตนและแสดงภาระความ รับผิดชอบให้ประจักษ์แก่สังคมว่าสถานศึกษามีประสิทธิผลใน 2 ประเด็นหลัก ต่อไปนี้

1. ผู้เรียนทุกคนมีความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ตามมาตรฐานหลักสูตรการศึกษาระดับพื้นฐานอย่างแท้จริง
2. สถานศึกษามีศักยภาพในการจัดการศึกษาให้ผู้เรียนบรรลุผลตามมาตรฐาน อย่างแท้จริง

การส่งเสริมสนับสนุนให้สถานศึกษาและหน่วยงานต้นสังกัดมีการดำเนินการพัฒนาสู่ระบบการประกันคุณภาพการศึกษาเป็นภารกิจเร่งด่วนของทุกกรม โดยมีการเสริมสร้างความรู้ความเข้าใจ และมีการนิเทศให้คำแนะนำในเรื่องการประกันคุณภาพเพื่อให้สถานศึกษาสามารถบริหารจัดการเพื่อพัฒนาคุณภาพการศึกษาได้อย่างมีประสิทธิภาพและดำเนินการต่อเนื่องกระทรวงศึกษาธิการจึงมอบให้กรมวิชาการรับผิดชอบแผนงานการประกันคุณภาพการศึกษาซึ่งเป็นแผนงานหลักของการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการซึ่งมีภาระงานสำคัญคือ การพัฒนาระบบการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาระดับการศึกษาขั้นพื้นฐาน เพื่อรับรองการประกันคุณภาพภายนอก

แนวคิดเกี่ยวกับการประกันคุณภาพทางการศึกษา

การประกันคุณภาพ (Quality Assurance) เป็นศัพท์ทางวิชาการที่วงการศึกษายืมจากวงการธุรกิจและอุตสาหกรรมและนำมาใช้เพื่อการบริหารและจัดการเชิงคุณภาพขององค์กรทางการศึกษา เดล (Dale 1994) ได้อธิบายถึงวิวัฒนาการของการบริหารและการจัดการเชิงคุณภาพในทางอุตสาหกรรม โดยแบ่งออกเป็น 2 ประเภทใหญ่ๆ คือ แบบที่เน้นการตรวจจับ (Detection) อันได้แก่การตรวจสอบคุณภาพ (Quality Inspection) และการควบคุมคุณภาพ (Quality Control) ทั้งสองกิจกรรมนี้เน้นพัฒนาความแม่นยำของเครื่องมือและประสิทธิภาพของเทคนิคที่ใช้ในการตรวจจับความผิดที่เกิดขึ้น จุดอ่อนของการบริหารและการจัดการเชิงคุณภาพแบบนี้คือการลงมือกระทำหลังจากข้อผิดพลาดหรือปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว (Retrospective หรือ Reactive) การบริหารและการจัดการเชิงคุณภาพแบบที่สองเป็นสิ่งที่เพิ่งจะเกิดขึ้นในสองทศวรรษหลังนี้มีลักษณะที่เน้นการป้องกันก่อนที่ความผิดจะเกิดขึ้น (Preventive หรือ Proactive) แบ่งย่อยออกได้ 2 ประเภท คือการประกันคุณภาพและการจัดการเชิงคุณภาพทั่วทั้งระบบ (Total Quality Management หรือ TQM) เดล (Dale 1994) ได้ให้ความหมายของการประกันคุณภาพว่า หมายถึงกิจกรรมหรือปฏิบัติการทั้งหมดที่เป็นระบบและมีการวางแผนล่วงหน้าอันเป็นสิ่งจำเป็นที่จะสร้างความมั่นใจในระดับหนึ่งได้ว่าสินค้าหรือบริการหนึ่งๆ จะมีคุณภาพตามข้อกำหนดที่ได้ตั้งไว้ ส่วนการจัดการเชิงคุณภาพทั่วทั้งระบบ หรือ TQM นั้น เดล (Dale 1994) ได้ให้คำจำกัดความว่า “TQM เป็นปรัชญาการบริหารจัดการที่ครอบคลุมกิจกรรมทั้งปวงที่จะตอบสนองความคาดหวังและความต้องการต่างๆ ของลูกค้าและชุมชน และเป้าหมายขององค์กรได้อย่างมีประสิทธิภาพและคุ้มค่าที่สุดโดยการพัฒนาและใช้ประโยชน์สูง สุดจากศักยภาพของพนักงานทุก ๆ คน ในอันที่จะมุ่งมั่นไปสู่การพัฒนาคุณภาพอย่างต่อเนื่อง”

จะเห็นได้ว่าการประกันคุณภาพจะเป็นระดับหนึ่งของการวิวัฒนาการของการบริหารและการจัดการเชิงคุณภาพที่ยังไม่บรรลุถึงขั้นของ TQM แต่ก็ได้เปลี่ยนแปลงอย่างเด่นชัดจาก การบริหารและการจัดการเชิงคุณภาพแบบเก่าที่เน้นการตรวจจับ โดยให้หันมาเน้นการวางแผน ป้องกันอย่างเป็นระบบเพื่อไม่ให้เกิดความผิดพลาดขึ้นได้ หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งได้ว่าเป็นการสร้าง ความมั่นใจกับผู้เกี่ยวข้องว่าผลผลิตที่ได้ออกมาจะมีคุณภาพตามที่คาดหวังไว้ ข้อสังเกตที่สำคัญอีกประการหนึ่งก็คือ การประกันคุณภาพเป็นวิวัฒนาการที่ต่อเนื่องมาจากการตรวจสอบและการควบคุมเชิงคุณภาพ การประกันคุณภาพยังคงมีการเน้นความสำคัญของ คุณภาพและ ประสิทธิภาพของเครื่องมือวัดและเทคนิควิธีวัด สิ่ง que เพิ่มขึ้นมาก็คือ การสร้างความมั่นใจโดยการมีมาตรการป้องกันไม่ให้ความผิดพลาดเกิดขึ้นโดยเริ่มตั้งแต่ขั้นการออกแบบและขั้นตอนงาน จนถึงขั้นที่ได้ผลผลิตออกมา นอกจากนี้ก็จะมี การนำผลการประเมินในทุกขั้นตอนมาใช้เพื่อการวางแผน ออกแบบ และการปฏิบัติเพื่อให้เกิด การปรับปรุงพัฒนา คุณภาพอย่างต่อเนื่อง (Continuous Improvement)

ความสัมพันธ์ต่อเนื่องระหว่าง การประเมินคุณภาพและการประกันคุณภาพ มองเห็นได้อย่างชัดเจนในบริบทของการศึกษา เมอร์กาทรอยด์และมอร์แกน (Murgatroyd & Morgan. 1994 : 865) ได้จำแนกลักษณะเด่นของการประกันคุณภาพทางการศึกษาไว้ 5 ประการ คือ

1. มาตรฐานการศึกษา กำหนดโดยผู้เชี่ยวชาญภายนอก
2. มาตรฐานเขียนในรูปของความคาดหวังที่โรงเรียนจะต้องบรรลุถึง
3. มาตรฐานต้องสามารถประเมินได้โดยใช้เกณฑ์ที่เป็นปรนัย
4. มาตรฐานต้องใช้อย่างเสมอภาค ไม่มีการยกเว้นโดยปราศจากเหตุผล

สมควร

5. การประกันคุณภาพการศึกษาจะประกอบด้วย การตรวจสอบและ ทบทวน (Audit and Review) การทดสอบด้วยแบบทดสอบมาตรฐาน และการประเมินคุณภาพ การศึกษา

แนวการประกันคุณภาพการศึกษาภายใน ระดับการศึกษาพื้นฐาน

การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นกลไกสำคัญที่ทำหน้าที่ส่งเสริมและผลักดัน ให้กระบวนการทำงานของหน่วยงานต่างๆ ในทุกระดับของวงการการศึกษาและบุคลากร ที่เกี่ยวข้องดำเนินไปอย่างประสานสอดคล้องกันเป็นระบบมุ่งหน้าไปในทิศทางที่ไว้ร่วมกัน กำหนดไว้เพื่อให้บรรลุเป้าหมายของการปฏิรูปการศึกษาอย่างมีประสิทธิภาพ อันได้แก่พัฒนา

คุณภาพ ผู้เรียนให้เป็น “มนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกายและจิตใจสติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข” (พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ มาตรา 6) ทั้งนี้โดยอาศัยหลักการและวิธีการบริหารและการจัดการคุณภาพ (Quality Management) สมัยใหม่ที่เน้นการสร้างความมั่นใจให้กับทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องว่า ผลักดันหรือการบริการที่เป็นผลผลิตขององค์กรจะมีคุณภาพตามมาตรฐานที่กำหนดไว้โดยที่ความมั่นใจนี้ต้องตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชาการข้อเท็จจริง หลักฐานเชิงประจักษ์ และความสมเหตุสมผล เป็นสำคัญ

การสร้างความมั่นใจซึ่งเป็นแกนหลักของการประกันคุณภาพ ประกอบด้วยองค์ประกอบสำคัญหลายประการอันได้แก่ การวางแผนป้องกันไม่ให้เกิดขึ้นตั้งแต่ขั้นของการออกแบบและการกำกับดูแล ตรวจสอบและทบทวนเพื่อการปรับปรุงแก้ไขในทุกขั้นตอนของการผลิตซึ่งต่างจากรูปแบบการประเมินแบบเก่าที่เน้นการตรวจจับเมื่อปัญหาสำคัญในขั้นผลิตได้เกิดขึ้นแล้ว นอกจากนี้การสร้างความมั่นใจยังรวมถึงการนำองค์ความรู้ทางวิทยาศาสตร์ที่ทันสมัยอันได้แก่ รูปแบบกรรมวิธีและเทคโนโลยีที่เป็นนวัตกรรมที่มีหลักฐานทางทฤษฎีและผลการวิจัยเชิงประจักษ์ที่น่าเชื่อถือรองรับไปประยุกต์ใช้ในขั้นตอนต่างๆ ในขบวนการผลิต ทั้งนี้เพื่อให้เกิดความมั่นใจอย่างมีเหตุผลว่าการดำเนินงานตามขั้นตอนต่างๆ ทั้งระบบที่จะนำไปสู่ เป้าหมายที่กำหนดไว้ได้อย่างน่าไว้วางใจ และจะมีความผิดพลาดคลาดเคลื่อนในวงจำกัดที่น้อยที่สุด

การประกันคุณภาพในบริบทของการปฏิรูปการศึกษาซึ่งมีมาตรฐานเป็นแกนนำ การสร้างความมั่นใจจะเริ่มต้นตั้งแต่การกำหนดมาตรฐาน ในระดับเป้าหมายการศึกษาของชาติ โดยการนำข้อมูลสารสนเทศและองค์ความรู้ทั้งเชิงทฤษฎีและเชิงประจักษ์ที่ทันสมัยและน่าเชื่อถือเกี่ยวกับสภาพทางเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรมของประเทศมาใช้ในการขบวนการสร้างวิสัยทัศน์ เกี่ยวกับสังคมไทยในอนาคตในฐานะที่เป็นสมาชิกของสังคมโลกยุคโลกาภิวัตน์ ซึ่งจะใช้เป็นกรอบและแนวทางในการกำหนดมาตรฐานการศึกษาของชาติที่เหมาะสมกับกาลสมัยและทันเหตุการณ์การเปลี่ยนแปลงทางสังคมโลก และสามารถนำไปพัฒนาเป็น หลักสูตรสถานศึกษา ซึ่งจะใช้เป็น แนวทางจัดการเรียนการสอนในสถานศึกษาต่อไปในระดับสถานศึกษาการประกันคุณภาพจะครอบคลุมถึงการสร้างความมั่นใจโดยการใช้ข้อมูลสารสนเทศและองค์ความรู้และการวางแผนป้องกันปัญหาที่จะเกิดตั้งแต่ในขั้นตอนการออกแบบกระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับมาตรฐานวิชาการในกรอบหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การบริหารหลักสูตร การติดตาม ตรวจสอบและทบทวนเป็นระยะ ๆ

เพื่อให้มีการแก้ไขและปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง การประเมินคุณภาพการผลิต การจัดทำรายงานและนำเสนอ ข้อมูลการประเมินสำหรับการตัดสินใจในระดับต่าง ๆ และสำหรับการวางแผนพัฒนาคุณภาพของสถานศึกษาในระยะต่อไป

หลักการสำคัญของการประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษา

การประกันคุณภาพการศึกษา ครอบคลุมถึงมวลกิจกรรมและภารกิจทางวิชาการและทางการบริหารจัดการที่มีการวางแผนล่วงหน้า และมีการประสานสัมพันธ์อย่างเป็นระบบ เพื่อที่จะสร้างความมั่นใจที่สมเหตุสมผลว่าผู้เรียนจะมีความรู้ ความสามารถ และ คุณลักษณะที่พึงประสงค์ตามมาตรฐานการศึกษาที่ได้กำหนดไว้ การออกแบบและการดำเนินงานด้าน การประกันคุณภาพการศึกษาจะยึดหลักการต่อไปนี้

1. คุณภาพการศึกษาในบริบทของการประกันคุณภาพจะเน้นการสร้าง ความพึงพอใจให้กับผู้บริโภครวมทั้งภายในและภายนอก

1.1 คุณภาพภายใน หมายถึง ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะ ของผู้เรียนที่สร้างความพึงพอใจให้กับผู้รับช่วงต่อในทุกขั้นตอนของกระบวนการผลิตหรือทุกระดับชั้น

1.2 คุณภาพภายนอก หมายถึง ความพึงพอใจในเชิงเศรษฐกิจและสังคม ระดับมหัพภาค (Macro Socio - economic level) ซึ่งหมายถึง ความรู้ ความสามารถ และคุณลักษณะของผู้เรียนที่จำเป็นต่อความอยู่รอดและการสร้างความมั่นคงทางเศรษฐกิจ การเมืองและ วัฒนธรรมของประเทศชาติในการแข่งขันทางธุรกิจ การค้า และทางเทคโนโลยี ระดับภูมิภาคและระดับโลก

2. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการบริหารจัดการศึกษาทั้งระบบของสถานศึกษา และเป็นยุทธศาสตร์เชิงรุกที่เน้นการวางแผนและเตรียมการป้องกันล่วงหน้า ก่อนที่ปัญหาจะเกิดขึ้น มิใช่การแก้สถานการณ์เฉพาะหน้าเพื่อตอบสนองต่อปัญหาที่เกิดขึ้นแล้ว

3. การประกันคุณภาพการศึกษาเป็นการสร้างความมั่นใจที่ตั้งอยู่บนรากฐานของหลักวิชา หลักฐานข้อเท็จจริงที่สามารถตรวจสอบได้กระบวนการวิเคราะห์และประมวลผลที่เป็น วิทยาศาสตร์ หลักตรรก และความสมเหตุสมผล

4. การตรวจสอบ การวัดและประเมินผลในบริบทของการประกันคุณภาพ มีจุดประสงค์สำคัญเพื่อให้ได้มาซึ่งข้อมูลย้อนกลับสำหรับการวางแผนเพื่อการปรับปรุงคุณภาพอย่างต่อเนื่อง มิใช่การจับผิดหรือการตัดสินใจให้รางวัลหรือลงโทษ

5. คุณภาพของการออกแบบ (มาตรฐานการศึกษา หลักสูตรและแผนการสอน) และกระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน) และกระบวนการทำงาน (การเรียนการสอน การบริหารหลักสูตร ครูและบุคลากรทางการศึกษา) เป็นองค์ประกอบสำคัญที่นำไปสู่ การพัฒนาคุณภาพผู้เรียน

6. การประกันคุณภาพการศึกษานับความสำคัญของการสร้างความรู้ ทักษะ และความมั่นใจ แก่บุคลากรที่เกี่ยวข้องทั้งภายในและภายนอกสถานศึกษาเพื่อสร้างโอกาส ให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างมีประสิทธิภาพและประสิทธิผล

7. การประกันคุณภาพการศึกษาให้ความสำคัญต่อการประสานสัมพันธ์ภายใน ระหว่างหน่วยงานทางการศึกษาทุกระดับ และการร่วมมือของหน่วยงานและองค์กรต่าง ๆ ในเขตพื้นที่การศึกษา จังหวัด

8. ภาวะความเป็นผู้นำและเอาใจจริงเอ้าจ้ง (Commitment) ของผู้บริหาร สถานศึกษาและการกระจายอำนาจความรับผิดชอบที่เหมาะสมเป็นปัจจัยสำคัญของการประกัน คุณภาพ ทางการศึกษา

สรุป การดำเนินงานประกันคุณภาพการศึกษาภายในให้ความสำคัญต่อแผนพัฒนา คุณภาพ การศึกษาที่สถานศึกษาพัฒนาขึ้นตามข้อมูลผลการประเมินสภาพปัญหาและความ จำเป็น และศักยภาพของสถานศึกษา ดำเนินการบริหาร/จัดการตามภาระงานของสถานศึกษา ให้สามารถดำเนินงานตามแผนดังกล่าวได้อย่างมีคุณภาพมีการตรวจสอบและทบทวน (ประเมินตนเอง) อยู่ตลอดเวลา ตั้งแต่ครูเตรียมการสอนเข้าห้องเรียน กระบวนการเรียน การสอนการสอบผลสัมฤทธิ์ของผู้เรียน คุณลักษณะผู้เรียน และการบริหาร/จัดการทุกกิจกรรม อย่าง ต่อเนื่อง เพื่อประโยชน์ในการปรับปรุงคุณภาพการศึกษาอยู่ตลอดเวลา ทั้งนี้จะมี การบันทึก การตรวจสอบของตนเองของหมวดวิชาและของสถานศึกษาไว้เป็นหลักฐานเพื่อให้ เห็นร่องรอยหลักฐานของการพัฒนาคุณภาพการศึกษาอย่างต่อเนื่อง และใช้เป็นข้อมูลใน การ รายงานคุณภาพการศึกษาประจำปีต่อ นักเรียน ผู้ปกครอง สาธารณชน และต้นสังกัด การดำเนินงานตามแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาของสถานศึกษาจะมีร่องรอยหลักฐานปรากฏ ว่าได้ดำเนินการก็สามารถเข้าสู่ระบบประกันคุณภาพการศึกษาภายในสถานศึกษาไปสู่ การพัฒนา คุณภาพของผู้เรียนตามภาระความรับผิดชอบที่แท้จริงและเสนอรายงานผล การพัฒนาคุณภาพตนเองเพื่อรับการประเมินภายนอกได้

7. แนวทางการดำเนินงานโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นโรงเรียนทั่วไป ที่นำหลักทางพระพุทธศาสนามาใช้ หรือประยุกต์ใช้ในการบริหาร การพัฒนาผู้เรียน โดยรวมของสถานศึกษา ซึ่งเป็นการส่งเสริมให้เกิดคุณลักษณะทางปัญญาคุณธรรม 4 ประการ คือ

1. สัจปรุสสังเสวะ หมายถึง การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ อยู่ในสิ่งแวดล้อมที่ดี ครู อาจารย์ดี มีข้อมูล มีสื่อที่ดี
2. สัทธัมมัสสวนะ หมายถึง เอาใจใส่ศึกษาโดยมีหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี
3. โยนิโสมนติการ หมายถึง มีกระบวนการคิดวิเคราะห์ พิจารณาหาเหตุผลที่ดีและถูกวิธี
4. รัมมานุรัมมปฏิบัติ หมายถึง ความสามารถที่จะนำความรู้ไปใช้ในชีวิตได้ และดำเนินชีวิตได้ถูกต้องตามธรรม

ภาพงดงาม

ภาพอันงดงามของ โรงเรียนวิถีพุทธ เป็นภาพที่สะท้อนถึงการนำหลักธรรมในพระพุทธศาสนาโดยเฉพาะอย่างยิ่งหลักไตรสิกขามาใช้ในการพัฒนาผู้เรียน นำหลักธรรมคำสอนต่าง ๆ มาประยุกต์ใช้ในการบริหารจัดการศึกษาของสถานศึกษาอย่างชัดเจน โดยมีรูปแบบที่หลากหลาย ดำเนินการให้ทุกภาคส่วนที่เกี่ยวข้องมีความสุขและพัฒนาสภาพชีวิตและสังคมควบคู่กันไป

สู่คุณค่า

เมื่อโรงเรียนพัฒนาสู่วิถีพุทธและได้พัฒนาจนเป็นโรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจน จะส่งผลถึงความเปลี่ยนแปลงและประโยชน์อันมากมายที่เกิดตามมา ที่เปี่ยมไปด้วยความงดงามและคุณค่า อาทิ

1. นักเรียนได้พัฒนาคุณธรรม จริยธรรมและคุณลักษณะอันพึงประสงค์ต่างๆ พร้อมกับการพัฒนาปัญญาด้านอื่นๆ การพัฒนาที่จะให้เป็นคนเก่ง คนดี และมีความสุขไปพร้อม ๆ กัน
2. การพัฒนาผู้เรียนที่เกิดขึ้นชัดเจนจะเป็นที่ชื่นชอบและชื่นชม ของทั้งผู้ปกครอง ครูอาจารย์ และชุมชนที่ได้รับทราบ อีกการยอมรับและความร่วมมือจะเกิดขึ้นอย่างทวีคูณ
3. สภาพแวดล้อมและบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ของโรงเรียนจะดีขึ้นมาก ในลักษณะของการเกื้อกูลต่อการพัฒนาผู้เรียนอย่างรอบด้านทั้ง สติ สมาธิ และปัญญา

4. บุคลากรในโรงเรียนพัฒนาตนเองทั้งวิถีการดำเนินงานและวิถีการดำเนินชีวิต ทำให้การทำงานมีความสุข มีคุณค่ายิ่งขึ้น

5. โรงเรียน ครู ผู้บริหาร นักเรียน เป็นแบบอย่างของสังคม อีกทั้งเป็นการพัฒนาสังคมวงกว้างให้ดีขึ้น

วิถีปฏิบัติ

แนวการดำเนินการและจังหวะก้าวการพัฒนาของโรงเรียนวิถีพุทธแต่ละแห่ง จะมีความแตกต่างกันได้ ตามลักษณะเฉพาะของแต่ละสถานศึกษา อย่างไรก็ตาม ก้าวอย่างที่ชัดเจนจะมีโอกาสเกิดขึ้นได้จากความพยายามในการพัฒนาผู้เรียนทั้งศีล สมาธิ ปัญญา ควบคู่กันไปอย่างบูรณาการ บนวิถีการดำเนินชีวิตธรรมดาที่ส่งเสริมการพัฒนาการกิน อยู่ ดู ฟัง ให้เป็นคือ ดำเนินชีวิตได้อย่างรู้เท่าทันและจัดการได้ในลักษณะที่จะก่อประโยชน์ ต่อตนเอง ต่อผู้อื่น และเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมให้มากที่สุด

ข้อเสนอแนะแนวดำเนินการ โรงเรียนวิถีพุทธในสภาพเบื้องต้นที่เสนอเป็นแนวทางซึ่งโรงเรียนสามารถนำไปปรับใช้ได้ตามความเหมาะสมต่อไป ประกอบด้วยประเด็น ดังนี้

1. การบริการจัดการ โรงเรียนวิถีพุทธ
2. การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้
3. กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนา
4. การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรที่คาดหวัง
5. การเกื้อกูลสัมพันธ์ โรงเรียนวิถีพุทธและชุมชน

7.1 การบริหารจัดการโรงเรียนวิถีพุทธ

จังหวะก้าวการพัฒนาสู่โรงเรียนวิถีพุทธที่ชัดเจนมีประสิทธิภาพจำเป็นต้องพิจารณาองค์ประกอบและลำดับขั้นตอนที่เป็นระบบ และลำดับขั้นตอนขององค์ประกอบต่อไปนี้เป็นข้อเสนอเชิงตัวอย่างหนึ่ง ที่สถานศึกษาสามารถนำไปพิจารณาปรับใช้ได้ตามความเหมาะสม ซึ่งประกอบไปด้วยขั้นตอนดังนี้

- 1) ขั้นเตรียมการ ที่จะให้การจัดการโรงเรียนวิถีพุทธดำเนินไปโดยสะดวกด้วยฉันทะ
- 2) ขั้นดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ ที่จะป็นปัจจัยเป็นกิจกรรมเป็นเครื่องมือสู่การพัฒนาผู้เรียนได้อย่างเหมาะสมสอดคล้องแห่งสติปัญญา วุฒิธรรม

3) **ขั้นดำเนินการพัฒนาผู้เรียน และบุคลากร** ตามระบบไตรสิกขา ซึ่งเป็นขั้นตอนที่เป็นหัวใจของการดำเนินการโรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

4) **ขั้นดูแลสนับสนุนใกล้ชิด** ที่จะช่วยให้การดำเนินการทุกส่วนเป็นไปอย่างมีประสิทธิภาพด้วยท่าทีการเป็นกัลยาณมิตร

5) **ขั้นปรับปรุงพัฒนาต่อเนื่อง** ที่จะเน้นย้ำการพัฒนาว่าต้องมีมากขึ้น ๆ ด้วยหลัก อิทธิบาท 4 และอุปัฏฐาธรรม

6) **ขั้นประเมินผลและเผยแพร่ผลดำเนินการ** ที่จะนำข้อมูลผลการดำเนินงานสู่การเตรียมการที่จะดำเนินการในรอบต่อไป เช่น ในปีต่อไปหรือใช้กับโครงการต่อเนื่องอื่น และนำผลสรุปจัดทำรายงานผลการดำเนินงานแจ้งแก่ผู้เกี่ยวข้องให้ทราบ

7.2 แนวการดำเนินงานในแต่ละขั้นตอนการบริหารจัดการในโรงเรียนวิถีพุทธ โดยสังเขปมีดังนี้

7.2.1 การเตรียมการ เป็นขั้นตอนการพยายามที่จะเตรียมสิ่งที่จะทำให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไปได้อย่างสะดวกซึ่งมีประเด็นสำคัญที่ต้องคำนึงถึงในการเตรียมการเช่น

1) การหาที่ปรึกษา แหล่งศึกษา และเอกสารข้อมูลต่างๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งที่ปรึกษาที่เป็นกัลยาณมิตร ในการพัฒนาวิถีพุทธนี้ ซึ่งอาจจะเป็นพระภิกษุหรือคฤหัสถ์ ที่เป็นผู้ทรงคุณวุฒิ เป็นผู้ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ มีศรัทธาและความรู้ชัดในพุทธธรรม ถ้าเป็นคฤหัสถ์ควรเป็นแบบอย่างในสังคมได้ เช่น เป็นผู้ไม่ข้องแวะในอบายมุข เป็นผู้ทรงศีล ปฏิบัติธรรม เป็นต้น ที่ปรึกษาจะมีความจำเป็นมาก โดยเฉพาะเริ่มของการพัฒนา

2) การเตรียมบุคลากร คณะกรรมการสถานศึกษา นักเรียน ผู้ปกครอง และชุมชน ให้มีความตระหนักในคุณประโยชน์ที่จะเกิดขึ้น ให้เกิดศรัทธา และฉันทะในการพัฒนาร่วมกัน โรงเรียนวิถีพุทธด้วยปัญญา รู้เข้าใจทิศทางจากศรัทธา และฉันทะ การพัฒนาร่วมกัน ความสำเร็จในการพัฒนาคาดหมายได้ว่าจะเกิดขึ้นได้ไม่ยาก สำหรับวิธีการเตรียมผู้เกี่ยวข้องนี้ สามารถดำเนินการได้หลากหลายตั้งแต่วิธีทั่วไป เช่น การประชุมชี้แจง การสัมมนา จนถึงการประชุมสัมพันธ์ที่หลากหลาย การร่วมกันศึกษาดูงาน เป็นต้น

3) การกำหนดเป้าหมาย จุดเน้น หรือวิสัยทัศน์ และแผนงานที่ชัดเจน ทั้งระยะยาวในธรรมนูญสถานศึกษาและแผนปฏิบัติการรายปีก็ตาม ที่ผู้เกี่ยวข้องเห็นร่วมกัน จะเป็นหลักประกันความชัดเจนในการพัฒนาโรงเรียนวิถีพุทธได้อย่างดี อันเป็นส่วนสำคัญของการเตรียมการที่ดี

7.2.2 การดำเนินการจัดสภาพและองค์ประกอบ เป็นการดำเนินการจัดปัจจัยต่าง ๆ ของการพัฒนาผู้เรียนซึ่งประกอบไปด้วยสภาพทางกายภาพและองค์ประกอบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง อันจะนำสู่การเป็นปัจจัยในการพัฒนาผู้เรียนตามหลักปัญญาวัชรธรรม 4 ประการคือ

- 1) การอยู่ใกล้คนดี ใกล้ผู้รู้ มีข้อมูล มีสื่อที่ดี (สัปปุริสสังเสวะ)
- 2) การใส่ใจศึกษาเล่าเรียน โดยมีฐานของหลักสูตรการเรียนการสอนที่ดี (สัทธัมมัสสวนะ)
- 3) การมีกระบวนการคิดที่ดี ทิถุณวิถี โดยมีสภาพและบรรยากาศที่ส่งเสริม (โยนิโสมนสิการ)
- 4) ปฏิบัติธรรมสมควรแก่ธรรม หรือนำความรู้ไปใช้ในชีวิตประจำวันได้เหมาะสม (ธัมมานุวัตรปฏิบัติ)

7.2.3 สภาพและองค์ประกอบที่สำคัญที่จำเป็นต้องจัดส่งเสริมให้เกิดวิฤทธิธรรม มีตัวอย่าง เช่น

- 1) หลักสูตรสถานศึกษา หน่วยการเรียนรู้และแผนการจัดการเรียนรู้ ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการเรียนการสอนที่โรงเรียนวิฤทธิธรรมควรคำนึงอย่างยิ่ง แนวคิดหนึ่งของการจัดก็คือ การบูรณาการหลักธรรมที่เป็นความรู้ (K) ศรัทธา ค่านิยม คุณธรรม (A) และการฝึกปฏิบัติหลักธรรม (P) ในการเรียนการสอนอาจกำหนดในระดับจุดเน้นหลักสูตรสถานศึกษา ที่แทรกในทุกองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา หรือกำหนดในระดับหน่วยการเรียนรู้ หรือแผนการจัดการเรียนรู้ ที่ครูจะแนะนำสู่การจัดการเรียนรู้ต่อไป
- 2) การเตรียมกิจกรรมนักเรียน ที่โรงเรียนต้องคิดและกำหนดให้เหมาะสมกับผู้เรียนของตนให้มากที่สุด ซึ่งลักษณะกิจกรรมที่กำหนดมีหลากหลายทั้งที่เป็นกิจกรรมประจำวัน ประจำสัปดาห์หรือประจำโอกาสต่างๆ และกิจกรรมวิถีชีวิต ซึ่งถ้าโรงเรียนเลือกกำหนดและเตรียมการไว้ล่วงหน้า จะช่วยส่งเสริมการเรียนรู้ของผู้เรียน อีกสะท้อนให้เห็นถึงคำกล่าวที่ว่า “การศึกษาเริ่มต้น เมื่อคน กิน อยู่ ดู ฟังเป็น”
- 3) การจัดสภาพกายภาพสถานศึกษา ที่หมายครอบคลุมถึงอาคารสถานที่ ห้องเรียน แหล่งเรียนรู้ สภาพแวดล้อม อาณาบริเวณของสถานศึกษา ซึ่งสถานศึกษาจำเป็นต้องคำนึงถึงการจัดให้เหมาะสม และมุ่งเน้นที่จะส่งเสริมให้เกิดการพัฒนาไตรสิกขาให้มากที่สุด ทั้งที่ผ่านระบบการเรียนรู้ตามหลักสูตรสถานศึกษา และผ่านการเรียนรู้วิถีชีวิตจริงจาก “การกิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ในชีวิตประจำวัน

4) การจัดบรรยากาศปฏิสัมพันธ์ โดยผ่านการเตรียมการการมอบหมาย การรับผิดชอบของบุคลากรในการจัดกิจกรรมส่งเสริม หรือดูแลให้บรรยากาศปฏิสัมพันธ์ที่ดี เป็นกัลยาณมิตรเกิดขึ้นอย่างจริงจังต่อเนื่อง โดยจัดผ่านกิจกรรมที่หลากหลาย อาทิ การกระตุ้นให้ทุกคนกระทำตนเป็นตัวอย่างที่ดี การยกย่องผู้ทำดี การปลูกศรัทธาค่านิยม ปฏิบัติดีปฏิบัติชอบต่อผู้อื่น เป็นต้น

7.2.4 การดำเนินการพัฒนาตามหลักไตรสิกขา

จุดเน้นการดำเนินการพัฒนาคือนักเรียนของสถานศึกษาโดยเป็นการพัฒนา ตามระบบไตรสิกขาที่เป็นลักษณะบูรณาการ ทั้งในกิจกรรมการเรียนการสอนในหลักสูตร และกิจกรรมวิถีชีวิตต่างๆ ที่ส่งเสริม “การกิน อยู่ ดู ฟังให้เป็น” เป้าหมายการพัฒนาจัดให้มีความชัดเจนที่พัฒนาทั้งองค์รวมของชีวิตที่จะนำสู่การพัฒนาชีวิตที่สมบูรณ์ในที่สุด

นอกจากการพัฒนาผู้เรียนอันเป็นภาระหลักแล้ว สถานศึกษาจำเป็นต้องไม่ ละเลยการพัฒนาบุคลากรของตนเองทั้งหมดด้วย เพราะบุคลากรโดยเฉพาะอย่างยิ่ง คือครูและผู้บริหารจะเป็นปัจจัยสำคัญในการพัฒนาผู้เรียน ดังนั้นบุคลากรได้รับการพัฒนาตามระบบ ไตรสิกขามากเท่าไร จะยิ่งส่งผลดีต่อการช่วยให้นักเรียนได้รับการพัฒนามากขึ้นเท่านั้น แนวทางการพัฒนาบุคลากรและลักษณะบุคลากรที่เหมาะสมในโรงเรียนวิถีพุทธจะได้นำเสนอ ในลำดับต่อไป

การดำเนินการพัฒนาผู้เรียนและบุคลากรตามระบบไตรสิกขานี้จะ ดำเนินการได้ดีหากในขั้นเตรียมการ ขั้นดำเนินการจัดภาพและองค์ประกอบและขั้นดูแล สนับสนุนใกล้ชิดดำเนินการ ได้อย่างดี เพราะต่างเป็นเหตุปัจจัย ที่สำคัญในการดำเนินการ พัฒนาผู้เรียน

7.2.5 การดูแลสนับสนุนใกล้ชิด

เป็นขั้นตอนสำคัญในการเป็นปัจจัยส่งเสริมให้การดำเนินการพัฒนาเป็นไป อย่างราบรื่นมีประสิทธิภาพ ทั้งนี้ ลักษณะของการดูแลสนับสนุนที่เหมาะสม ควรมีลักษณะ ของความเป็นกัลยาณมิตรที่ปรารถนาดีต่อกัน ปรารถนาดีต่อการพัฒนาผู้เรียนต้องงาน กิจกรรม ที่สำคัญของขั้นนี้ คือการนิเทศ ติดตาม ที่จะดูแลการดำเนินงานให้เป็นไปตามแผนที่กำหนด ไว้ การให้คำปรึกษาและชี้แนะผู้ปฏิบัติ การให้ความช่วยเหลือทางวิชาการ เป็นต้น

7.2.6 การปรับปรุงและพัฒนาต่อเนื่อง

เป็นขั้นตอนของระบบการบริหารจัดการ ที่กำหนดเพื่อเน้นย้ำการพัฒนา ที่ต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง โดยนำข้อมูลในขั้นตอนต่างๆ มาพิจารณาแล้วกำหนดปรับปรุง

หรือพัฒนางานที่กำลังดำเนินการอยู่ให้ดียิ่งขึ้น ทั้งนี้องค์ธรรมที่สนับสนุนการปรับปรุงและพัฒนางานให้เป็นอย่างดีชัดเจนต่อเนื่อง คือการมี อิทธิบาท 4 (ฉันทะ วิริยะ จิตตะ วิมังสา) และอุปปัญญาธรรม 2 (ความไม่สันโดษในกุศลธรรม และความไม่ระย่อในการพากเพียร) เป็นต้น

7.2.7 การประเมินผลและการเผยแพร่ผลการดำเนินงาน เป็นขั้นตอนที่จะสะท้อนถึงผลการดำเนินงานในช่วงระยะเวลาหนึ่งๆ อาจเป็น 1 หรือ 3 ปี หรือเมื่อเสร็จสิ้นกิจกรรม เป็นต้น และในการประเมินจะเน้นข้อมูลที่เป็นเชิงประจักษ์ เชื่อถือได้ ให้ข้อมูลที่ชัดเจน ที่สามารถนำสู่การเผยแพร่หรือรายงานผู้เกี่ยวข้องให้ทราบผลการดำเนินงาน และนำเป็นข้อมูลในการดำเนินการต่อไปในระบบประกันคุณภาพ ขั้นตอนนี้มีความสำคัญไม่น้อย

7.3 การจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

7.3.1 หลักการจัดวิถีพุทธสู่วิถีการเรียนรู้

- 1) บูรณาการพุทธธรรมสู่การจัดการเรียนรู้ และการปฏิบัติจริงที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่องสม่ำเสมอ เพื่อการนำสู่การเรียนรู้ เข้าใจ ความจริง
- 2) จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นในทุกสถานการณ์ทุกสถานที่ทั้งโดยทางตรงและทางอ้อม
- 3) ประสานความร่วมมือ วัด/คณะสงฆ์ และชุมชนในการจัดการเรียนรู้

7.3.2 หลักธรรมสำคัญสู่การจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธ

- 1) ปรัตถุธรรม (ตามหลักกัลยาณมิตตตา)
- 2) โยนิโสมนสิการ
- 3) ไตรสิกขา
- 4) ปัญญาวิมุติธรรม

7.3.3 หลักทำเนนแนวการจัดการเรียนรู้โรงเรียนวิถีพุทธประกอบด้วย

1) หลักสูตรสถานศึกษา

สอดแทรกเพิ่มเติมพุทธธรรมในวิสัยทัศน์คุณลักษณะอันพึงประสงค์ของนักเรียน เพิ่มเติม คุณธรรม จริยธรรม ในการเรียนรู้ที่คาดหวัง ให้มีการบูรณาการพุทธธรรมในการจัดหน่วยการเรียนรู้ในทุกกลุ่มสาระ สอดแทรกความรู้ และการปฏิบัติจริงในการเรียนรู้ทุกกลุ่มสาระ กิจกรรมพัฒนาผู้เรียน และสถานการณ์อื่นๆในห้องเรียน ได้แก่ บูรณาการในการเรียนรู้ บูรณาการในวิถีชีวิต และบูรณาการไตรสิกขาในชีวิตประจำวัน

7.3.4 ผู้สอน

- 1) เป็นตัวอย่างที่ดีในลักษณะ “สอนให้รู้ ให้ทำดู อยู่ให้เห็น”

อย่างสม่ำเสมอ

- 2) เป็นกัลยาณมิตรของผู้เรียน มีเมตตาธรรม ความอ่อนโยน อุดมคติ และสร้างเสริมกำลังใจแก่ผู้เรียนอยู่เสมอ

7.3.5 กระบวนการเรียนรู้

- 1) พัฒนาผู้เรียนรอบด้าน สมดุล สมบูรณ์ทั้งกาย (กายภาวนา) ความประพฤติ (ศีลภาวนา) จิตใจ (จิตตภาวนา) ปัญญา (ปัญญาภาวนา)
- 2) จัดโอกาสส่งเสริมให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ และปฏิบัติธรรมอย่างสอดคล้องกับวิถีชีวิต (กิน อยู่ คู่ ฟัง)
- 3) สร้างเสริมให้เกิดวัฒนธรรมแสวงปัญญาและวัฒนธรรมเมตตา
- 4) เน้นให้เกิดการเรียนรู้แบบโยนิโสมนสิการ เข้าใจและค้นพบคุณค่าแท้ของสรรพสิ่ง

7.4 กิจกรรมเสนอแนะการพัฒนาในโรงเรียนวิถิพุทธ

หลักการ

กระบวนการพัฒนาผู้เรียนคือการจัดกิจกรรมอย่างหลากหลายต่อเนื่องเป็นวิถีชีวิต เพื่อให้ผู้เรียนรู้จักคิดมีการฝึกปฏิบัติเสมอๆ ทั้งด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อให้เกิดการพัฒนาทั้ง 3 ด้านไปพร้อมๆกัน

หลักคิด

การศึกษาตามแนวพุทธปรัชญาการศึกษาของโรงเรียนวิถิพุทธ คือ กระบวนการพัฒนา การเรียนรู้ทั้งในด้านความประพฤติ (ศีล) จิตใจ (สมาธิ) และปัญญา (ปัญญา) เพื่อความเจริญงอกงามในทุกขั้นตอนของชีวิต โดยเฉพาะการกิน อยู่ คู่ ฟัง ในชีวิตประจำวันที่มีสติสัมปชัญญะคอยกำกับ เพื่อให้ผู้เรียนพัฒนาตนเองจนเป็นกำลังสำคัญในการพัฒนาสังคมและสิ่งแวดล้อมเจริญสืบไป และเนื่องจากพุทธศาสนามีหลักการพัฒนาว่า มนุษย์ทุกคนมีศักยภาพที่จะฝึกฝนและพัฒนาได้ ประกอบกับวิเคราะห์ผู้เรียนว่ามีสติปัญญา อุปนิสัย ความพร้อม และภูมิหลังที่แตกต่างกัน การพัฒนาจึงเน้นที่ผู้เรียนแต่ละคนเป็นสำคัญ

หลักทำ

ในการจัดกิจกรรมของโรงเรียนวิถิพุทธนั้น ครูและผู้บริหารสามารถจัดพัฒนาได้ตามหลักการคิดข้างต้นโดยให้เหมาะสมกับบริบทของสถานศึกษา ในที่นี้ขอ

เสนอแนะกิจกรรมไว้เป็นแนวทาง 4 ลักษณะ คือ กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร กิจกรรมประจำวัน/สัปดาห์ กิจกรรมเนื่องในโอกาสวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา กิจกรรมพิเศษอื่น ๆ

7.4.1 กิจกรรมเสริมเนื้อหาสาระตามหลักสูตร เช่น

- 1) พิธีแสดงตนเป็นพุทธมามกะ
- 2) ประกวดมรรยาทชาวพุทธ
- 3) กิจกรรมค่ายพุทธบุตร
- 4) กิจกรรมบริหารจัดการเจริญปัญญา
- 5) เรียนธรรมศึกษา/ สอบธรรมศึกษา
- 6) บรรพชาสามเณรดูร้อน

7.4.2. กิจกรรมประจำวัน/ประจำสัปดาห์

- 1) กิจกรรมหน้าเสาธง
- 2) กิจกรรมที่กระทำเพื่อระลึกถึงชาติ ศาสนา พระมหากษัตริย์
- 3) กิจกรรมไหว้พระสวดมนต์ แผ่เมตตา และสงบนิ่ง (สมาธิ)
- 4) กิจกรรมพุทธศาสนสุภาษิตวันละบท
- 5) กิจกรรมน้องไหว้พี่ (ในแถวหน้าเสาธง)
- 6) กิจกรรมเดินแถวเข้าห้องอย่างมีสติ เช่น เดินพร้อมท่องคติธรรมขณะ

เข้าห้องเรียน

7.4.3. กิจกรรมทำความดีระหว่างวัน

- 1) กิจกรรมเดินอย่างมีสติก่อนเข้าโรงอาหาร
- 2) กิจกรรมกล่าวคำพิจารณาอาหารก่อนการรับประทานอาหาร
- 3) กิจกรรมรับประทานอย่างมีสติ
- 4) กิจกรรมขอบคุณหลังรับประทานอาหาร
- 5) กิจกรรมนั่งสมาธิ 1 นาที ก่อนเรียน

7.4.4 กิจกรรมประจำสัปดาห์

- 1) กิจกรรมสวดมนต์สรภัญญะประจำสัปดาห์
- 2) กิจกรรมทำบุญตักบาตรประจำสัปดาห์

7.4.5 กิจกรรมเนื่องในโอกาส วันสำคัญทางพระพุทธศาสนา

โรงเรียนวิถีพุทธควรจัดกิจกรรมในวันสำคัญทางพระพุทธศาสนา คือ วันวิสาขบูชา วันอาสาฬหบูชา มาฆบูชา วันเข้าพรรษา วันอัฐมีบูชา ดังนี้

- 1) ทำบุญตักบาตร ฟังเทศนา เวียนเทียนที่วัด หล่อเทียนเข้าพรรษา
- 2) จัดนิทรรศการวันสำคัญ

7.4.6. กิจกรรมอื่น ๆ เช่น

- 1) กิจกรรมไขปัญหาธรรม
- 2) กิจกรรมบันทึกความดี
- 3) กิจกรรมอาสาพิเศษ
- 4) กิจกรรมต้นไม้พูดได้

7.5 การจัดลักษณะทางกายภาพโรงเรียนวิถีพุทธ

หลักการ

จากความสำคัญของสภาพแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ตามที่ปรากฏในพระพุทธศาสนาและแนวทางในการจัดบรรยากาศสภาพแวดล้อมของสถานศึกษาที่กระทรวงศึกษาธิการกำหนดสามารถสรุปเป็นหลักการในการจัดสภาพแวดล้อมทางกายภาพของโรงเรียนวิถีพุทธ ได้ดังนี้

1. บรรยากาศสงบเงียบ เรียบง่าย
2. ใกล้ชิดกับธรรมชาติ ร่มรื่น
3. ใกล้ชิดกับชุมชน
4. สะอาด มีระเบียบ
5. ทันสมัย มีการพัฒนาปรับปรุงอยู่เสมอ
6. เป็นแหล่งเรียนรู้ทั้งด้านวิชาการ วิชาชีพ และคุณธรรม

หลักคิด

โรงเรียนหรือสถานศึกษาเป็นปัจจัยภายนอกที่สำคัญต่อการเรียนรู้ พระพุทธเจ้าทรงให้ความสำคัญกับสถานที่ที่เกี่ยวข้องกับการเรียนรู้มาก เหตุการณ์ในพระพุทธศาสนาหลายตอน เน้นถึงความสำคัญของสถานที่ และบรรยากาศเช่น (๑) ทรงเจริญอานาปานสติกรรมฐานเมื่อมีพระชนมายุ ๗ พรรษา ณ ใต้ต้นหว้าในบรรยากาศที่เงียบสงบ (๒) ทรงเลือกสถานที่ที่ใกล้ชิดธรรมชาติและชุมชนสำหรับบำเพ็ญเพียร (๓) เมื่อตรัสรู้แล้ว ทรงเปลี่ยนสถานที่จากที่ตรัสรู้ ไปประทับใต้ต้นไทรและต้นอื่นๆ (๔) ทรงกำหนดเรื่องความ

สะอาดความมีระเบียบไว้ในพระวินัยปิฎกว่าด้วยเสนาสนวัตรและเสนาสนขันธกะ (๕) ทรงแสดงภาวะที่เอื้อ เกื้อกูล เหมาะสม สะดวกสบายของสภาพแวดล้อม ซึ่งประมวลกันไว้ ๗ ประการ คือสัปปายะ ๗ แนวทางการปฏิรูปการศึกษาของกระทรวงศึกษาธิการ พ.ศ.2539 - 2550 : โรงเรียนในอุดมคติ ได้กำหนดให้มีบรรยากาศและสิ่งแวดล้อมที่เอื้อต่อการเรียนรู้ เพื่อให้นักเรียนได้เรียนอย่างมีความสุขคือมุ่งเน้นการเรียนรู้ธรรมชาติ ปลูกฝังเรื่องความสะอาด ความมีวินัยรวมทั้งการจัดสถานศึกษาให้มีความร่มรื่น มีต้นไม้ มีแหล่งน้ำ บ่อน้ำ ไร่นา ไร่สวน ไร่ผลภาวะ ปลอดภัยและไม่มีมุมอับ

หลักทำ

โรงเรียนวิถิพุทธ มีลักษณะทางกายภาพที่เป็นธรรมชาติร่มรื่นสวยงาม สะอาดเป็นระเบียบ ปลอดภัย ให้ความรู้สึที่ผ่อนคลายสบายกายสบายใจ มีศูนย์รวมศรัทธา ของครู นักเรียน และบุคคลในชุมชนคือมีพระพุทธรูปที่เด่นชวนให้ระลึกถึงพระรัตนตรัย มีสวนพุทธธรรมประกอบด้วยต้นไม้สำคัญในพระพุทธศาสนา มีป้ายนิเทศ ป้ายคุณธรรม มีอาคาร สถานที่ที่สะอาดเป็นระเบียบและเพียงพอต่อการใช้สอย มีแปลงเกษตร โรงฝึกงาน ที่เหมาะสมต่อการฝึกฝนคุณธรรมเพื่อประกอบสัมมาอาชีพะ มีห้องจริยธรรม ห้องสมุด พระพุทธศาสนา ทุกห้องเรียนมีพระพุทธรูปเพื่อให้ นักเรียน ได้เห็นและระลึกถึงพระรัตนตรัย อยู่เสมอ

บรรยากาศในห้องเรียนมีความสงบ สะอาด ครูและนักเรียนมีความสำรวม ตนอยู่เสมอ สื่อและอุปกรณ์การเรียนการสอนทันสมัยและครบครันทั้งสื่อที่เกิดจากภูมิปัญญา ของครู นักเรียน และชุมชน ตลอดจนสื่อเทคโนโลยีต่างๆ เพื่อให้เกิดการเรียนรู้ที่มีความสุข ปลูกฝังคุณลักษณะใฝ่รู้ ใฝ่เรียนและความรู้ที่เท่าทันต่อการเปลี่ยนแปลงของโลก สถานศึกษาต้องมีความใกล้ชิดธรรมชาติ ชุมชน และภูมิปัญญาท้องถิ่น

ความสะอาดมีระเบียบเรียบร้อยของโรงเรียนวิถิพุทธจะต้องเกิดจากความ ร่วมมือร่วมใจของนักเรียนทุกคน โดยครูสร้างบรรยากาศของความรักความสามัคคี และ ความรับผิดชอบ

7.6 การพัฒนาบุคลากรและคุณลักษณะบุคลากรโรงเรียนวิถิพุทธ

หลักการ

ผู้บริหารสถานศึกษา ครู และบุคลากรมีความสำคัญต่อการพัฒนาผู้เรียน ในระบบไตรสิกขา ทั้งในฐานะเป็นผู้อบรมสั่งสอน ผู้จัดการเรียนรู้และการเป็นแบบอย่างที่ดี ในการปฏิบัติตน บุคลากรทุกคนพัฒนาตามหลักไตรสิกขา มีคุณลักษณะเป็นผู้มีความรู้พุทธ

ธรรมเป็นอย่างดี ปฏิบัติดี ปฏิบัติชอบ สามารถจัดการเรียนรู้ตามวิถีพุทธ และเป็นกัลยาณมิตร มีลักษณะของการเป็นผู้ที่ “สอนให้รู้ ทำให้ดู อยู่ให้เห็น” พร้อมจะช่วยให้ผู้เรียนพัฒนาได้เป็นอย่างดี

หลักคิด

การพัฒนาบุคลากรของสถานศึกษาควรดำเนินการอย่างต่อเนื่องมีรูปแบบวิธีการหลากหลาย เหมาะสมกับลักษณะและเงื่อนไขของตนเอง แนวทางสำคัญหนึ่งในการพัฒนาบุคลากรคือการปฏิบัติธรรมในวิถีชีวิตประจำวันทั้งนี้ผู้บริหารควรเป็นผู้นำในการพัฒนาตนเองและการปฏิบัติเป็นตัวอย่าง

หลักทำ

แนวทางการจัดพัฒนาบุคลากร เช่น

1. วิเคราะห์ ภาวะธรรมหรือภูมิธรรม ธรรมวุฒิ และลักษณะของบุคลากร ค้นหาบุคลากรแนวร่วมหรือแกนนำ
 2. วางแผนพัฒนาบุคลากร โดยการสร้างศรัทธาสร้างความเข้าใจ ด้วยวิธีที่เหมาะสมกับลักษณะของบุคลากร
 3. จัดกิจกรรมที่เป็นตัวอย่างสะท้อนให้เห็นความสำเร็จ ทั้งกิจกรรมรูปธรรม และกิจกรรมพัฒนาจิต
 4. ให้การยกย่อง ชมเชย แก่บุคลากรที่พัฒนาจนเป็นแบบอย่างได้
- ลักษณะแนวกิจกรรมพัฒนาบุคลากร เช่น
1. การจัดอบรมใหญ่ประจำปี
 2. จัดการพัฒนาจิต เจริญปัญญาย่อยรายสัปดาห์ หรือรายเดือน
 3. จัดกลุ่มสนทนาธรรม
 4. จัดฟังเทศน์ ปฏิบัติธรรมในโอกาสวันสำคัญ
 5. จัดศึกษาดูงาน หรือปฏิบัติธรรมในสำนักงานต่าง
 6. ส่งเสริมการศึกษา ปฏิบัติธรรมด้วยตนเอง โดยจัดห้องสมุดและสื่อต่าง ๆ ให้ยืม หรือใช้ศึกษา จัดห้องวิปัสสนา ฯลฯ
 7. ส่งเสริมการถือศีล 5 เป็นวิถีชีวิต
 8. ส่งเสริมการประเมินผลปฏิบัติธรรม และสอบอารมณ์ (วิปัสสนา)

7.7 คุณลักษณะสำคัญของบุคลากรโรงเรียนวิถิปุทธ

ผู้บริหารสถานศึกษา

1. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ละเลิกจากอบายมุข
3. ถือศีล ๕ เป็นนิจ
4. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
5. เป็นผู้นำและปฏิบัติตนเป็นแบบอย่างในการทำคามดี

ครู อาจารย์ และบุคลากร

1. ศรัทธาในพระพุทธศาสนา
2. ละเลิกจากอบายมุข
3. ถือศีล 5 เป็นนิจ
4. มีอุดมการณ์ที่จะพัฒนาตนเองและดำเนินชีวิตที่ดีงาม
5. มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อศิษย์

7.8 การเกื้อกูลสัมพันธ์โรงเรียนวิถิปุทธและชุมชน

หลักการ

โรงเรียนวิถิปุทธกับชุมชนซึ่งประกอบด้วยบ้าน วัด และสถาบันอื่น ๆ ในชุมชน มีความเป็นกัลยาณมิตรต่อกัน เกื้อกูลร่วมมือกันและกันในการพัฒนานักเรียน และพัฒนาชุมชนสังคมในวิถีแห่งพุทธธรรมเพื่อประโยชน์สุขร่วมกัน

หลักคิด

โรงเรียนวิถิปุทธเพียรพัฒนาตน มีผลพัฒนานักเรียนเป็นที่ยอมรับและศรัทธาของชุมชน เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการพัฒนา สถานศึกษาจัดระดมสรรพกำลังลักษณะต่างๆ อย่างหลากหลายในการพัฒนางานทุกด้านของสถานศึกษา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในการพัฒนานักเรียนโรงเรียนวิถิปุทธบริการวิชาการ อาคาร สถานที่ ร่วมมือสนับสนุนกับชุมชน ในการพัฒนาภูมิธรรม ภูมิปัญญา คุณธรรมจริยธรรม และกิจกรรม สัมมาอาชีวะต่างๆ เป็นต้น แก่ชุมชนสังคม ด้วยเมตตาธรรมและด้วยความเป็นกัลยาณมิตร เพื่อให้เกิดความเจริญงอกงามและสันติสุข

หลักทำ

สถานศึกษาอาจพิจารณากำหนดและดำเนินงานตามวิสัยทัศน์และแผนปฏิบัติการของสถานศึกษา ซึ่งบ่งชี้ ถึงความเป็นวิถิปุทธอย่างเข้มแข็งและต่อเนื่อง

จนบังเกิดผลที่ชัดเจนทั้งในด้านการบริหารจัดการด้านลักษณะทางกายภาพ ด้านบุคลิกภาพ และคุณธรรมของครูอาจารย์ นักเรียนและบุคลากรของโรงเรียนจนเป็นภาพที่เห็นได้ชัดเจน เช่น ผู้บริหารมีคุณธรรมมีการบริหารจัดการโดยใช้หลักเมตตาธรรม ครูมีความเป็น กัลยาณมิตร นักเรียนมีกิริยาวาจาสุภาพ มีน้ำใจ มีคุณธรรม เป็นลักษณะเด่นที่บุคคลทั่วไป เห็นได้ชัดเจน พร้อมกันนั้นโรงเรียนวิถิพุทธมีลักษณะเปิดกว้างสู่ชุมชนและสังคม พร้อมทั้งจะ รับฟังความคิดเห็นเพื่อการปรับปรุงพัฒนาอยู่เสมอ และพร้อมที่จะให้ความร่วมมือใน การพัฒนาชุมชนสังคม ด้วยความเกื้อกูลกันและกันอย่างต่อเนื่อง

7.8.1 กิจกรรมเสนอแนะเกื้อกูลสัมพันธ์

- 1) สถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน ดำเนินกิจกรรมส่วนใหญ่ ในวันสำคัญ ทางพระพุทธศาสนา และวันตามประเพณี เช่น กิจกรรมหล่อเทียนพรรษา การทอดกฐิน ทอดผ้าป่า กิจกรรมวันพ่อวันแม่ ฯลฯ
- 2) สถานศึกษา นำสถานศึกษาร่วมกิจกรรมของวัดและชุมชน เช่น กิจกรรมทำความสะอาดวัด ซึ่งอาจจัดในช่วงกิจกรรมพัฒนาผู้เรียน หรือกิจกรรมช่วยเหลือ สังคมอื่นๆ เช่น นำอาหารไปเลี้ยงคนชราที่บ้านพักคนชรา หรือบ้านเด็กกำพร้า ฯลฯ
- 3) สถานศึกษาต้องเป็นของชุมชนโดยเปิดต้อนรับผู้ปกครองและชุมชน ตลอดเวลา (Open House) เพื่อให้ผู้ปกครองได้มีโอกาสเสนอข้อคิดเห็นและมีส่วนร่วม ในการกิจต่างๆ เช่น ดูแลความสะอาดของโรงอาหาร ดำเนินการเชิญผู้ทรงปัญญาทาง พระพุทธศาสนา ภูมิปัญญาท้องถิ่นมาช่วยสถานศึกษาในการจัดการเรียนรู้ เป็นต้น
- 4) เปิดห้องสมุดเพื่อให้ชุมชนใช้บริการได้ในวันหยุด รวมทั้งสนามกีฬา หอประชุม
- 5) เป็นศูนย์กลางของชุมชนในด้านวิชาการ วิชาชีพ เช่น จัดอบรมให้ ความรู้แก่ผู้ปกครองในเรื่องอาชีพพิเศษต่างๆ จัดร้านค้าของสถานศึกษาเพื่อให้ผู้ปกครองนำ ผลิตผลทางการเกษตร ผลิตภัณฑ์ต่างๆมาขาย โดยนักเรียนเป็นผู้ดูแลกิจการ
- 6) ร่วมกับวัดในชุมชนจัดการเรียนธรรมศึกษา กิจกรรมทางด้านศาสนา ต่างๆ เช่น นิมนต์พระสงฆ์มาแสดงพระธรรมเทศนา เชิญวิทยากรมาให้ความรู้แก่เยาวชน ในเรื่องต่างๆ ในวันหยุด จัดทัศนศึกษาทางธรรม เป็นต้น
- 7) จัดกิจกรรมเชื่อมความสัมพันธ์ระหว่างสถานศึกษา บ้าน วัด ชุมชน เช่น จัดการแข่งขันกีฬา จัดกิจกรรมปัจฉิมนิเทศ โดยเชิญผู้ปกครองมาร่วมนำอาหารมา รับประทานร่วมกัน จัดค่ายครอบครัว

8) เสริมความเข้มแข็งของระบบ ดูแลช่วยเหลือนักเรียน เช่น การเยี่ยมบ้านนักเรียน ช่วยเหลือนักเรียนแก้ปัญหาครอบครัว ฯลฯ

9) ประชาสัมพันธ์ผลงานของโรงเรียนในรูปแบบต่างๆ เช่น จัดทำหนังสือพิมพ์หรือวารสารของสถานศึกษาเผยแพร่แก่ผู้ปกครอง ศิษย์เก่า ชุมชน ฯลฯ

10) ยกย่องเชิดชูเกียรติของผู้กระทำความดี ทั้งครู อาจารย์ นักเรียน บุคลากรของสถานศึกษาและบุคคลในชุมชน เพื่อให้เป็นตัวอย่างแก่บุคคลทั่วไป เพื่อให้วิถีพุทธเป็นวิถีชีวิตของคนทั้งชุมชน

7.9 การบริหารโครงการโรงเรียนวิถีพุทธ

โรงเรียนวิถีพุทธ ซึ่งดำเนินการพัฒนาผู้เรียนโดยใช้หลักไตรสิกขา คือ ศีล สมาธิ ปัญญา อย่างบูรณาการผ่านการพัฒนา “กิน อยู่ ดู ฟังเป็น” ดังนั้นการบริหารโครงการทั้งในระดับชาติและระดับโรงเรียน จะยึดหลักการพัฒนาผู้เรียนดังกล่าวขึ้นต้นทุกขั้นตอน

7.9.1 การบริหารโครงการระดับชาติ จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

- 1) สร้างความเข้าใจแก่ผู้บริหาร โรงเรียน และผู้รับผิดชอบโครงการ
- 2) ผลิตสื่อเอกสาร วัสดุทัศน เพื่อเผยแพร่แนวคิดและตัวอย่าง

การดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ

3) สร้างความเข้าใจแก่ครู ทั้งในการจัดการเรียนรู้แบบบูรณาการวิถีพุทธ และการจัดกิจกรรมเสริมลักษณะต่าง ๆ

4) นิเทศ เชื่อมเขียน ประเมินผลการดำเนินงาน

5) สัมมนาเพื่อสะท้อนประสบการณ์ผลการดำเนินงาน โรงเรียนวิถีพุทธ เพื่อแลกเปลี่ยนความรู้และการปรับปรุงการดำเนินงานให้ดียิ่งขึ้น

7.9.2 การบริหารโครงการระดับโรงเรียน จะมีกิจกรรมหลัก ได้แก่

1) ประชาสัมพันธ์ สร้างความเข้าใจแก่ผู้เกี่ยวข้องทุกฝ่าย เช่น ครูและบุคลากรทุกคน ผู้ปกครอง นักเรียน องค์กรสงฆ์ ที่สถานศึกษาขอความอนุเคราะห์ ฯลฯ

2) ปรับสภาพบรรยากาศของสถานศึกษาตามแนวทางโรงเรียนวิถีพุทธ

3) ปรับปรุงการจัดการเรียนรู้ โดยสอดแทรกหลักธรรมในการเรียนรู้ทุกสาระการเรียนรู้

4) ปรับปรุงการจัดกิจกรรมเสริมหลักสูตรของสถานศึกษาให้สอดคล้องกับหลักการ โรงเรียนวิถีพุทธ

5) นิเทศเยี่ยมชมเยียน ชื่นชมให้กำลังใจแก่ผู้ปฏิบัติงานและปรับปรุง การดำเนินงานให้ดียิ่งๆ ขึ้น

6) ร่วมสัมมนาเพื่อรับฟังประสบการณ์การดำเนินงาน โรงเรียนวิถึพุทธ ของสถานศึกษาอื่น ๆ เพื่อนำมาปรับกิจกรรมการเรียนรู้ของสถานศึกษาตนเองต่อไป

สรุปแล้วการจัดการศึกษาแบบโรงเรียนวิถึพุทธ เป็นการปรับเปลี่ยนสอดแทรก วิชาพุทธศาสนาเข้าไปในกิจกรรมต่างๆ ของการเรียนการสอนในโรงเรียน โดยเฉพาะการ กำหนดควิสัยทัศน์ และมาตรฐานด้านคุณลักษณะที่พึงประสงค์ของโรงเรียนเพิ่มเติมวิถึพุทธ เข้าไว้ด้วย พร้อมทั้งมีการระดมบุคลากรผู้มีความรู้ความสามารถด้านพระพุทธศาสนาเป็น วิทยากร ฝึกปฏิบัติอย่างจริงจังในกิจกรรมต่าง ๆ

8. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

8.1 งานวิจัยในประเทศ

สุภาวดี สองเมือง (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาพฤติกรรมเชิงจริยธรรมของ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาตอนปลาย สังกัดกรมสามัญศึกษา จังหวัดร้อยเอ็ด ผลการวิจัยพบว่า

1. นักเรียนโดยรวม และจำแนกตามการอบรมเลี้ยงดู อาชีพผู้ปกครอง ผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน และเพศส่วนใหญ่มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรมในด้านความรับผิดชอบ ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกตัญญูทดเวทิต์ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความมีเหตุผล อยู่ในระดับสูง และมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม ด้านการประหยัดและความเสียสละอยู่ในระดับ ปานกลาง

2. นักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบประชาธิปไตยมีพฤติกรรมเชิง จริยธรรมโดยรวม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความกตัญญูทดเวทิต์ ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความมีเหตุผลและด้านความเสียสละ มากกว่านักเรียนที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบ เข้มงวดกวดขันและแบบปล่อยปละละเลย อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. นักเรียนที่ผู้ปกครองมีอาชีพเกษตรกรกรรมมีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวมด้านความรับผิดชอบ ด้านการประหยัด และด้านความเสียสละ น้อยกว่านักเรียน ที่มีผู้ปกครองมีอาชีพรับราชการ/รัฐวิสาหกิจ อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักเรียนที่มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนต่างกัน มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวมและรายด้านไม่แตกต่างกัน

5. นักเรียนเพศชายและเพศหญิง มีพฤติกรรมเชิงจริยธรรม โดยรวมและ

รายด้านไม่แตกต่างกัน

6. มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างวิธีการอบรมเลี้ยงดูกับอาชีพผู้ปกครอง และวิธีการอบรมเลี้ยงดูกับเพศ ต่อพฤติกรรมเชิงจริยธรรมโดยรวม ด้านความซื่อสัตย์ ด้านความมีเหตุมีผล ด้านความเสียสละ อาชีพ ผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์กับเพศ ในด้านความรับผิดชอบ และอาชีพผู้ปกครองมีปฏิสัมพันธ์กับผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนในด้านการประหยัด

ชัยณรงค์ ศรีสุข (2545 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาเรื่อง คุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ของนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ในสังกัดสำนักงานการประถมศึกษาอำเภอท่าบ่อ จังหวัดหนองคาย ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยรวมและนักเรียนหญิง มีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้าน 5 ด้าน อยู่ในระดับมาก ยกเว้นนักเรียนโดยรวม มีความซื่อสัตย์สุจริตอยู่ในระดับปานกลาง ส่วนนักเรียนชายมีคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านอยู่ในระดับปานกลาง

2. นักเรียนหญิงมีค่าเฉลี่ยคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์โดยรวมและเป็นรายด้านทั้ง 5 ด้าน มากกว่านักเรียนชายอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

กัลยา ศรีปาน (2542 : บทคัดย่อ) ได้ศึกษาคุณธรรม จริยธรรมนักเรียนระดับประถมศึกษา โรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ สำนักงานคณะกรรมการการศึกษาเอกชน จังหวัดสงขลา จากการวิจัยพบว่า

1. ระดับคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนบุญเลิศอนุสรณ์ โดยภาพรวม ด้านความใฝ่รู้ ด้านความประหยัด ด้านความเสียสละ ด้านความเมตตากรุณา ด้านการตรงต่อเวลา ด้านความสามัคคี อยู่ในระดับปานกลาง ด้านความขยัน ด้านความมีระเบียบวินัย ด้านความกตัญญูกตเวที ด้านความเป็นผู้มีวัฒนธรรมและปฏิบัติตนตามขนบธรรมเนียมประเพณี อยู่ในระดับมาก ส่วนด้านความอดทน ด้านความซื่อสัตย์ สุจริต และด้านความยุติธรรมอยู่ในระดับน้อย

2. ผลการเปรียบเทียบคุณธรรมจริยธรรม ของนักเรียนระดับประถมศึกษาโรงเรียนบุญเลิศ ตามตัวแปรเพศ พบว่า เพศต่างกันมีคุณธรรมจริยธรรม แตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

สุเทพ นุตรสำราญ (2547 : บทคัดย่อ) ได้ทำการวิจัยเรื่อง การปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาของสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 พบว่า

1. การปฏิบัติตามมาตรฐานของสถานศึกษาที่เปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 ตามความคิดเห็นของ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา โดยรวม ทุกด้านและรายด้าน อยู่ในระดับมาก

2. การวิเคราะห์เปรียบเทียบการปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษาของ สถานศึกษาเปิดสอนช่วงชั้นที่ 1-2 สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามหาสารคาม เขต 2 ตามความคิดเห็นของผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา มีความแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3. การวิเคราะห์เปรียบเทียบค่าเฉลี่ย พบว่า ลำดับค่าเฉลี่ยจากสูงไปต่ำ เป็นดังนี้ ผู้บริหารสถานศึกษา ครูผู้สอน และกรรมการสถานศึกษา

8.1 งานวิจัยในต่างประเทศ

ฮอฟแมน (Hoffman. 1970 : 291) ได้ศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการอบรมเลี้ยงดูกับ จริยธรรมสี่ประการ คือ การมีความรับผิดชอบ การยอมรับสารภาพผิด การยึดหลักแห่งตน และการต้านทาน สิ่งชั่วๆ พบว่า เด็กที่ได้รับการเลี้ยงดูแบบให้ความรักในช่วงอายุ 4 - 13 ปี มีลักษณะทางจริยธรรมทั้งสี่ประการสูงกว่าเด็กที่ได้รับการอบรมเลี้ยงดูแบบให้ความรักน้อย นอกจากนี้ยังพบว่า การให้เหตุผลในการอบรมสั่งสอนมีความสัมพันธ์ทางบวกกับลักษณะทาง จริยธรรมของเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่มีอายุ 5 ปี

เบลท และโคลเบอร์ก (Blatt and Kohlberg. N.d. unpage citing Kohlberg. 1975 : 52 - 53) ได้ทดลองพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมด้วยวิธีอภิปรายกลุ่มในห้องเรียน โดยกลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนระดับมัธยมศึกษา จำนวน 4 ห้องเรียน และแต่ละห้องเรียนนั้น ประกอบด้วยผู้เรียนซึ่งมีการใช้เหตุผลเชิงพฤติกรรม 3 ชั้น คือ การใช้เหตุผลเชิงพฤติกรรม อยู่ในระดับ ชั้น 2-4 การฝึกนั้นใช้วิธีอภิปรายกลุ่มในหมู่นักเรียนด้วยกันโดยใช้สถานการณ์ ที่เป็นปัญหาทางจริยธรรมโดยวิธีอภิปรายกลุ่มนั้น ทำให้กลุ่มทดลองมีเหตุผลเชิงจริยธรรมสูงกว่ากลุ่มควบคุมอย่างเชื่อมั่นได้ และเมื่อทดสอบอีกครั้งหลังจากการฝึกหนึ่งปีก็ยังพบว่าเหตุผลเชิงจริยธรรมของกลุ่มทดลองยังสูงกว่ากลุ่มควบคุม

ยัสเซน (Yessen. 1976 : 551 - 555) ได้ศึกษาความแตกต่างระหว่างเพศที่มีผล ต่อการพัฒนาทางจริยธรรม โดยใช้กลุ่มตัวอย่าง 4 กลุ่ม คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 2 มัธยมศึกษาปีที่ 3 ศึกษาวิจัยพบว่า ความแตกต่างระหว่างเพศชายและเพศหญิงไม่มีผลต่อ การพัฒนาทางจริยธรรม

บิสกิน และฮอสกิสสัน (Biskin and Hoskisson. 1977 : 407 - 415) ได้ทดลองสอนจริยธรรมโดยใช้วิธีการจัดโครงการอภิปรายเกี่ยวกับจริยธรรมที่ต้องตัดสินใจจากวรรณคดีและการอ่านเรื่องราว โดยใช้นักเรียนในระดับ 4-5 แบ่งออกเป็นกลุ่มทดลองและกลุ่มควบคุม แล้ววัดจริยธรรมตามแบบวิธีการของโคลเบอร์ก จากนั้นก็ทดลองโดยกลุ่มทดลองมีการจัดโคลงสร้างการประเมินเพื่อช่วยให้ผู้เรียนสมมุติบทบาทของตนเองไป ส่วนกลุ่มควบคุมปล่อยให้อภิปรายไปตามธรรมชาติ จากนั้นทดสอบระดับจริยธรรมในตอนหลัง ผลการวิจัยพบว่า การอภิปรายอย่างมีระบบที่ให้โอกาสผู้เรียนอยู่ในบทบาทในท้องเรื่องสามารถเปลี่ยนการตัดสินใจ จริยธรรมในระดับที่สูงขึ้นอย่างมีนัยสำคัญ หมายความว่า ผู้สอนสามารถพัฒนาการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมได้โดยให้เขาได้มีโอกาสอภิปรายขณะที่อยู่ในสถานการณ์ทางสังคมที่ทำให้เขาต้องกระทำบทบาทต่าง ๆ กันมาก

ไรซ์ (Rice. 1978 : 3862-3863-A) แห่งมหาวิทยาลัย ไอโอวา ได้ทำการวิจัยเรื่อง “การเปรียบเทียบความเข้าใจต่อระเบียบวินัยของโรงเรียนระหว่างนักเรียนผู้ปกครอง ครู และผู้บริหารโรงเรียน” ผลการวิจัยพบว่า สิ่งที่เป็นปัญหาสำคัญที่สุดเกี่ยวกับวินัยคือ การขาดความสนใจของนักเรียนในเรื่องวินัย ความเกียจคร้าน และการติดยาเสพติด เช่น บุหรี่ และพวกแอลกอฮอล์

วอร์ซอร์ (Warshaw. 1978 : 1451 - A) ได้ทำการวิจัยเรื่องเหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กเกรด 4 และ 6 ในโรงเรียนที่มีสภาพแวดล้อมต่างกัน กลุ่มตัวอย่างเป็นนักเรียนชายและหญิงจำนวน 96 คน เครื่องที่ใช้เป็นแบบสัมภาษณ์ การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของโคลเบิร์ตผลการวิจัย พบว่า เพศและระดับชั้นไม่มีอิทธิพลต่อการใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมของเด็กอย่างมีนัยสำคัญแต่องค์ประกอบที่น่าสนใจคือกลุ่มเพื่อนและอิทธิพลของโรงเรียนอาจส่งเสริมให้การใช้เหตุผลเชิงจริยธรรมสูงขึ้น

กิลฟอร์ด (Gilford. 1993 : 59-A) ศึกษาความสัมพันธ์ของระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมของครู รูปแบบการสอนและการยอมรับของนักศึกษาผู้ใหญ่ต่อสภาพแวดล้อมในการเรียน ทำการศึกษาจำนวน 519 คน จาก 6 วิทยาลัย ผลการศึกษาพบว่า ความสัมพันธ์ระหว่างระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมกับรูปแบบการสอนมีนัยสำคัญทางสถิติ โดยการคำนวณด้วย Pearson correlation coefficient คำนวณจากแบบทดสอบ Defining Issues Test รวมกับคะแนนเหตุผลเชิงจริยธรรมพื้นฐานพบว่า ระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมต่อรูปแบบการสอนเพิ่มขึ้น 12% แต่สหพันธ์ระหว่างรูปแบบการสอนและยอมรับของผู้เรียนต่อพฤติกรรม

การสอนไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ขณะที่สหสัมพันธ์ระหว่างระดับเหตุผลเชิงจริยธรรมพื้นฐาน กับเพศมีนัยสำคัญทางสถิติ

จากรายงานการวิจัยที่กล่าวมาแล้ว จะเห็นได้ว่า การพัฒนาทางจริยธรรมของเด็กนั้น เป็นหน้าที่ของทุกฝ่ายที่จะต้องกระทำ ในอันที่จะส่งเสริมเยาวชนของชาติให้เป็นพลเมืองดี คำนึงทุก ๆ ฝ่ายในสังคมไทยจำเป็นต้องร่วมมือกันแก้ไขปัญหายุทธจริยธรรม โดยเร่งปลูกฝัง จริยธรรมให้แก่ประชากรไทย โดยเฉพาะเยาวชนทั้งหลายเพื่อความสงบสุขของสังคมไทย ในอนาคต

มหาวิทยาลัยราชภัฏมหาสารคาม
RAJABHAT MAHASARAKHAM UNIVERSITY